

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Sayı: 12 • Aralık 2025 • 11-48
Issue: 12 • December 2025 • 11-48

Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Felsefi Temelleri

Philosophical Foundations of Spiritual Counseling and Care

Emel Güvenç

Dr. | PhD

Bağımsız Araştırmacı | Independent Researcher

✉ emelguvencsim@gmail.com | 0000-0003-2885-7826

Bursa | Türkiye

<https://doi.org/10.56432/tmdrd.1792451>

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counseling and Care

Makale Bilgisi	Article Information
Makale Türü • Article Type	Araştırma Makalesi • Research Article
Geliş Tarihi • Received	28 Eylül 2025 • 28 September 2025
Düzeltilme Tarihi • Revised	28 Ekim 2025 • 28 October 2025
Kabul Tarihi • Accepted	28 Ekim 2025 • 28 October 2025
Yayın Tarihi • Published	30 Aralık 2025 • 30 December 2025
Değerlendirme • Review	Çift Taraflı Kör • Double-Blind
Hakem • Peer-Review	Dış-Bağımsız • External-Independent
Benzerlik Taraması • Similarity Check	Tamamlandı • Completed
Etik Onay • Ethical Approval	Etik Gerekmez • Ethics Not Required
Çıkar Çatışması • Conflict of Interest	None • Yok
Finansman • Funding	Finansman Yok • No Funding
Lisans • License	Creative Commons BY-NC 4.0
Dergi İletişim • Journal Contact	https://dergipark.org.tr/tr/pub/tmdrd

Ö z e t

Bu makale, manevi danışmanlık ve rehberlik alanının felsefi temellerini bütüncül bir yaklaşımla ortaya koymayı amaçlamıştır. Makalede, Antik Yunan felsefesinden ve İslam ahlak metafiziğinden beslenen tarihsel arka plan, modern bireyin varoluşsal sorunlarına yönelik çözüm arayışları, felsefi düşünmenin manevi danışmanlık ve rehberlik alanına sağlayacağı olası katkılar, eleştirel düşünmenin değeri, bireyler arası anlama sorunsalı, danışanın Tanrı imgeleri ve kötülük problemine ilişkin tasavvurları üzerinde durulmuştur. Antik Yunan felsefesinde Sokratik diyalog, Aristoteles ve erdem etiği, Platon ve mağara alegorisi, Stoa öğretisi ele alınmış; İslam felsefesinde ise Razi, Belhi ve Kindi gibi düşünürlerin manevi danışmanlıkla kesişen fikirleri insanın ruhsal iyileşmesine katkıları doğrultusunda çözümlenmeye çalışılmıştır. Modern dönemde yalnızlık, yabancılaşma, ölüm kaygısı, olumsuzluk, iç sıkıntısı ve yaşamın anlamı gibi varoluşsal sorunsallar, felsefi perspektiften manevi danışmanlık ve rehberlik alanıyla ilişkilendirilerek yeniden değerlendirilmiştir. Makale, felsefi temellerin manevi danışmanlıkta yalnızca teorik değil, aynı zamanda uygulamaya dönük rehberlik işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Makalede ortaya konan çözümler hem akademik literatüre katkı sağlamak hem de pratik uygulamalara yönelik önemli çıkarımlar sunmaktadır. Bunun bir sonucu olarak manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında danışanlara destek sunan alan aktörleri için de yol gösterici bir kaynak işlevi görmektedir. Bu makale, Türkiye’de manevi danışmanlık alanına felsefi bakış açısıyla yönelen ilk çalışma olma niteliğiyle disiplinler arası bir zeminde yeni tartışma imkânları sunmakta; hem akademik alanda hem de uygulama sahasında düşünsel derinliği teşvik eden özgün bir çerçeve önermektedir. Araştırma, nitel bir yöntem çerçevesinde yürütülmüş, felsefi metin çözümlemesi ve kavramsal yorumlama tekniklerinden yararlanılmıştır. Böylelikle hem klasik hem de modern düşünce geleneklerinde bireyin ruhsal direncini ve anlam arayışını merkeze alan ortak temalar ortaya konulmuştur. Makalenin sonucunda: (i) manevi danışmanlık ve rehberliğin, köklü bir felsefi temele dayandığı; (ii) danışmanlık süreçlerinde görev alan manevi danışmanların, hem mesleki amaçlarına ulaşmada hem de uyguladıkları yöntem ve tekniklerde felsefi birikimden yararlanabilecekleri; (iii) manevi danışmanlık ve rehberlik ilişkisinde terapötik anlamının gerçekten mümkün olup olmadığının tartışılabileceği ve bu anlamının sağlanabilmesi için gerekli görülen yöntemlerin felsefi perspektif ve kaynaklardan beslenebileceği ortaya konulmuştur.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Manevi danışmanlık ve rehberlik • Felsefi temeller
Varoluşsal sorunsallar • Tanrı’nın neliği • Kötülük problemi

A b s t r a c t

This article aims to present the philosophical foundations of spiritual counseling and care through a comprehensive and integrative framework. The study examines the historical background informed by Ancient Greek philosophy and Islamic moral metaphysics, the search for solutions to the existential challenges of the modern individual, the potential contributions of philosophical thinking to the field of spiritual counseling and care, the value of critical reflection, the difficulty of interpersonal understanding, and clients' conceptions of God and the problem of evil. Within the Ancient Greek tradition, Socratic dialogue, Aristotelian virtue ethics, Plato's cave allegory, and Stoic teachings are discussed; within Islamic philosophy, the ideas of thinkers such as Razi, Belhi, and Kindi, particularly their contributions to psychological well-being and spiritual healing, are analyzed in relation to spiritual counseling. In the modern context, existential issues such as loneliness, alienation, death anxiety, contingency, inner distress, and the quest for meaning are re-evaluated from a philosophical perspective and linked to contemporary spiritual counseling practices. The study demonstrates that philosophical foundations serve not only as a theoretical basis but also as a practical guide within spiritual counseling and care. The analyses presented contribute to the academic literature while offering significant implications for practitioners working directly with clients; as such, the article functions as a guiding resource for professionals in the field. This research represents the first study in Türkiye to approach the field of spiritual counseling from a philosophical perspective, opening new interdisciplinary avenues for discussion and proposing an original framework that encourages intellectual depth in both academic and practical contexts. The study employs a qualitative research design, utilizing philosophical text analysis and conceptual interpretation techniques. Through this approach, shared themes centered on human resilience and the search for meaning in both classical and modern intellectual traditions are identified. The findings indicate that: (i) spiritual counseling and care rest upon a deep philosophical foundation; (ii) practitioners can benefit from philosophical knowledge in achieving their professional aims and in shaping the methods and techniques they employ; and (iii) the possibility of genuine therapeutic understanding within spiritual counseling relationships can be critically examined, with philosophical perspectives and sources offering meaningful contributions to the methods required to achieve such understanding.

K e y w o r d s

Spiritual counseling and care • Philosophical foundations
Existential concerns • Nature of God • Problem of evil

Giriş

Manevi danışmanlık ve rehberlik, bireyin karşılaştığı yaşamsal zorluklara manevi referanslar çerçevesinde çözüm arayan profesyonel bir yardım sürecidir. Danışanın kişisel, mesleki, sosyal ve eğitsel yaşamında karşılaştığı sorunlara destek sağlamayı amaçlayan manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamaları, danışanın yaşamdan doyum elde etmesine katkı sağlar. Bu hizmet alanı, danışanın manevi kaynaklarını devreye sokarak onun varoluşsal sorunsallarla başa çıkmasına, varlığı anlamlandırmasına, yaşamsal zorluklara karşı mukavemet geliştirmesine destek olmayı amaçlar (Koç, 2016). Manevi danışmanlığın merkezinde yer alan maneviyat, birey üzerinde yönlendirici, motive edici ve umut verici terapötik bir etkiye sahiptir. Aynı zamanda maneviyat, yalnızca aşkın bir varlıkla ilişkilendirilen bir kavram olmayıp bireyin içsel potansiyelini harekete geçirecek, değerlerine uygun davranmasını ve etik sorumluluklarını fark etmesini sağlayan içkin bir boyuta da sahiptir. Dolayısıyla maneviyatın, Tanrı'yla, doğayla veya bireyin kendi içsel gücüyle ilişkilendirilebilen çok boyutlu bir kavram olduğu söylenebilir. Bu nedenle, hastaneler, cezaevleri, huzurevleri ve öğrenci yurtları gibi manevi yönelime sahip bireylerin bulunduğu tüm sosyal ortamlarda manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri önemli bir ihtiyaç olarak değerlendirilebilir.

Günümüzde sekülerleşmenin de etkisiyle dinin toplumsal hayattaki kurumsal etkisi azalırken, manevi destek arayışı biçim değiştirerek yeniden şekillenmiştir. Bu gelişmeler, manevi danışmanlık ve rehberlik alanının kurumsal olarak tanımlanmasını ve standartlarının belirlenmesini zorunlu kılmıştır. Özellikle Batı literatüründe dini ve manevi kavramlarının ayrı ele alınması, maneviyatın din olgusuna kıyasla daha geniş bir içerik taşıdığı düşüncesini güçlendirmiştir (Apak, 2018). Bu nedenle, çalışmada dini danışmanlık yerine manevi danışmanlık ve rehberlik kavramı tercih edilmiş; manevi ve dini değerlere dayalı danışmanlık faaliyetlerini sürdüren alan aktörleri için de manevi danışman tanımlaması kullanılmıştır.

Bu makalede manevi danışmanlık ve rehberliğin felsefi açıdan nasıl temellendirilebileceği tartışılmıştır. Felsefi bakış açısıyla sözü edilen temellendirmenin alana sağlayacağı katkıların neler olabileceği sorgulanmıştır.

a. Antik Yunan Felsefesinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik

İnsanın mutlu bir hayata nasıl ulaşabileceği sorunsalı, hem felsefenin hem de manevi danışmanlığın temel ilgi alanlarından. Antik Yunan'da

felsefenin salt teorik değil, bireyin mevcut yaşamına doğrudan etki edebilecek pratik bir disiplin olduğu anlayışı merkeze alınır.

Antik Yunan felsefesi, yaşam doyumuna ulaşma, ruhun iyileştirilmesi ve erdem temelli yaşamın insana kazandırdıkları üzerine zengin bir düşünsel miras sunar. Örneğin; Platon, bedensel hazlara aşırı yönelimin ruhu kirleteceğini; Aristoteles, ölçsüz yaşamın mutluluğu engelleyeceğini; Stoacılar ise doğa yasasına karşı gelmenin insanı özüne yabancılaştıracağını söyler. Bu düşünsel zemin, felsefenin bireyin hem fiziksel hem de ruhsal iyiliğine nasıl katkı sağlayabileceğinin tartışılmasına temel oluşturur.

Antik Çağ'da felsefi eğitimin amacı, bireye, öz kontrol sağlamayı, arzularını sınırlandırmayı ve dolayısıyla erdemler doğrultusunda yaşamayı telkin ederek onun karakter oluşumuna yardımcı olmaktır (Elias, 2006: 9-21). Antik felsefi okullar, bireyin içsel dönüşümünü sağlamak için yalnızca teorik bilgi aktarmakla kalmaz, aynı zamanda ona bir tür yaşam rehberliği de sunarlardı. Dolayısıyla bu dönemde felsefi eğitim yalnızca zihinsel bir etkinlik değil, aynı zamanda ruhu iyileştirme ve varoluşsal sorunlarla başa çıkma yöntemi idi. O nedenle insanın mutlu bir yaşama nasıl ulaşabileceğini tartışan tüm Antik Çağ felsefelerinin manevi danışmanlığın felsefi temelleri bağlamında üzerinde durulması gerekir. Felsefenin Antik Çağ'dan itibaren üstlendiği bu rehberlik rolü, insanın sadece dışsal koşullar üzerinden değil, asıl içsel dünyasını dönüştürerek mutluluğa ulaşabileceğini gösterir. Nitekim manevi danışmanlığın da temel amacı, danışanın yaşam doyumuna ulaşmasında ona terapötik destek sağlamaktır. Bu doğrultuda felsefenin kendini bilmeye yönelik kadim çağrısı hem seküler danışmanlık türlerinde hem de manevi danışmanlıkta bireyde bilmediği bir kendinin olduğu yönünde farkındalık oluşturması boyutuyla değerlidir.

Felsefe, kendini bilme noktasında insana çeşitli düşünsel araçlar sağlar. Antik Yunan'da bu yaklaşımın en önemli temsilcilerinden biri Sokrates'tir. O, felsefeyi yalnızca teorik bilgi aktarımı olarak değil, ruhu arındıran ve insanı erdeme yönlendiren bir yaşam biçimi olarak görür. Nitekim Sokrates, Lakhes diyalogunda insan ruhunun bakıma ihtiyaç duyduğunu dillendirir ve bu bakımın neliği üzerinde durur (Platon, 2011: 44). Sokrates'in felsefi söylemi çerçevesinde manevi danışmanlıktaki diyalogsal sürece bakıldığında danışmanın danışanı ile kurduğu içten diyalog; erdem merkezli bir yaşama nasıl ulaşılabilirliğinin araştırıldığı, ruhun bakımının ne şekilde yapılacağına sorgulandığı bir tür yol arkadaşlığı olarak değerlendirilebilir. Nitekim ona göre, insanın bedeninin iyi olabilmesi için ilkin ruhunun iyi olması gerekir. Bu doğrultuda Sokrates şöyle

söyler: “Gerçekten, bedene ve bütünüyle insana tüm kötülükler ve tüm iyilikler ruhtan gelir. Baştan gözlere sızdıkları gibi ruhtan bütün bedene sızarlar. Bu yüzden başın ve bütün bedeninin sağlıklı olması isteniyorsa, her şeyden önce ruhun tedavi edilmesi gerekir” (Platon, 1986: 33).

Sokrates’in, bilmediğini bilme erdemi olarak da nitelendirebileceğimiz meşhur bildiğim tek şey, hiçbir şey bilmediğimdir sözü tüm felsefesinin merkezinde yer alır. Bu erdem, hayatın her alanında olduğu gibi, manevi danışmanlık ve rehberlik bağlamında da danışman–danışan ilişkisine işlevsel bir boyut kazandırır. Zira danışanı ve onun sorunlarını tüm boyutlarıyla kavradığını iddia etmeyen bir manevi danışman, sahip olduğu bilgilerin sınırlılığının farkında olarak muhatabına farklı perspektiflerden yaklaşmanın gerekliliğini idrak eder. Benzer şekilde danışan da kendi varlığına ilişkin bilmediği çok fazla şey olabileceğinin farkındalığıyla duygu ve düşüncelerine eleştirel bir mesafeyle bakabildiğinde, benliğini ve varlıkla ilişkisini sürekli yeniden anlamlandırmaya imkân tanıyan bir içsel keşif sürecine girebilir. Bu bağlamda Sokrates’in adıyla neredeyse yan yana anılan kendini bil telkini manevi danışmanlıkta hem danışmanın mesleki yeterliklerinin gelişimine hem de danışanın kendini tanıma ve varoluşunu sorgulama süreçlerine katkı sağlayabilecek temel bir ilke olarak değerlendirilebilir.

Sokrates’in diyalogları çağdaş bireyin manevi danışmanlığa gereksinim duymasının ana nedenlerinden biri olan ölüm sorunsalı üzerine de değerli düşünceler barındırır. O ölüm olgusuna ilişkin şunları söyler: “İnsanların korkularından dolayı en büyük kötülük sandıkları ölümün en büyük iyilik olmadığını kim söyleyebilir? Bilmediğimiz bir şeyi bildiğimizi sanmak gerçekten utanılacak bir bilgisizlik değil midir” (Eflatun, 1973: 186).

Sokrates’in, diyalog aracılığıyla muhataplarının yanlış bildiklerini sorgulatması ve doğruya ulaşmaları için zihinsel bir süreç başlatması, manevi danışmanlıkta terapötik ittifakı güçlendiren unsurlardan biri olan ve danışanın kendilik bilgisini derinleştirmeye yönelik yapılan yüzleştirme tekniğiyle paralellik arz eder. Bu bağlamda manevi danışman da, danışanın kendi iç dünyasına dönmesini, düşüncelerini sınamasını ve benlik bilgisine ulaşmasını teşvik ederek aslında Sokrates’in izinden yürür. Böylece yüzleştirme, yalnızca danışanın içsel farkındalığını artırmakla kalmaz, aynı zamanda kadim bir felsefi mirasın danışmanlık pratiğinde yeniden hayat bulmasına da aracılık eder.

Antik çağ filozofu Aristoteles de erdem temelli ideal yaşamın gerçekleştirebilmesi için insanın rasyonel ilkeler doğrultusunda eylemde bulunması gerektiğini savunurken ve erdemli yaşamayı seçen insanın gerçek

mutluluğun dış kaynaklardan daha çok kendi içsel donanımından kaynaklandığını anlayacağını ileri sürerken (Aristoteles, 2017: 242-256) manevi danışmanlığa felsefi bir dayanak sunar. O, insan yaşamının temel hedefi olan içsel huzur üzerine şunları söyler: “İnsanlar mutluluğun içimizden değil de dışarıdan kaynaklanan nedenlere bağlı olduğunu zannederler. Fakat böylesi bir durum usta bir lir çalgıcısından çok liri övmemize benzer” (Aristoteles, 2017: 242). Bununla bağlantılı olarak Aristoteles, erdemi ifrat ile tefrit arasında yer alan orta yolun tercih edilmesiyle hayata geçirilebilecek bir ilke olarak görür. Bu anlayış, manevi danışmanlık ve rehberlik bağlamında danışanın yaşamındaki seçimlerini dengeli biçimde yapmasına ve aşırılıklardan uzak durarak uyumlu bir benlik inşa etmesine katkı sağlar. Bu da onun öz denetim, psikolojik sağlamlık ve manevi olgunluk geliştirmesine zemin hazırlar.

Aristoteles’in erdemlerde orta yolu bulma yaklaşımı, manevi danışmanlıkta teşvik edilen erdemlerin her danışan özelinde yeniden yorumlanmasının önemini vurgulamak açısından da değerlendirilebilir. Aristoteles’e göre, orta yol bir erdemdir; ancak bu orta, her birey için uygun şekilde belirlenmeli ve kişinin içinde bulunduğu bağlam dikkate alınmalıdır (Aristoteles, 2014: 110). Bu perspektiften hareketle, manevi danışmanlık ve rehberlik sürecinde sabır, şükür veya diğerkâmlık gibi erdemler yalnızca danışanın özgün durumuna uygun biçimde teşvik edildiğinde terapötik değer taşıyabilir. Örneğin, aşırı alçak gönüllü bir danışanın durumu özgüven eksikliğine yol açıyorsa, bu birey için öncelikli erdem alçak gönüllülükten ziyade cesaret erdemidir. Dolayısıyla danışanın ihtiyaç duyduğu erdemler ve bu erdemlerin yoğunluğu her bir danışan özelinde değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, Aristoteles’in orta yol erdeminin manevi danışman - danışan ilişkisinde üzerinde durulması gereken bir ölçülülük ve denge anlayışını temsil ettiği söylenebilir.

Felsefe tarihinin önemli isimlerinden olan Platon da yaşam için felsefeyi öne çıkaran filozoflardandır. Platon, felsefeyi yalnızca teorik bir bilgi arayışı olarak değil, insan ruhunu eğiten ve yaşamı dönüştüren bir etkinlik olarak görür. Ona göre felsefe, insanın tutkularını dizginlemesine, aklın rehberliğinde ölçülü bir yaşam sürmesine ve ruhunu hakikat ile uyumlu hale getirmesine imkân tanır. Pierre Hadot’un yorumuna göre Platon’un felsefesinde insan, ruhani alıştırmalar aracılığıyla evrene uyum sağlayarak Tanrı ile bütünleşme imkânı bulur; içsel konuşmalar ve yüce konulara yönelik araştırmalar sayesinde ruhunun akıl yönünü harekete geçirebilir. Bu doğrultuda insan, başına gelen olumsuzluklarda neyin gerçekten iyi ya da kötü olduğunu her zaman ayırt edemeyeceğini; aşırı üzülmünün kendisine herhangi bir yarar sağlamayacağını; hayatta hiçbir şeyin mutlak surette önemsenmeye değmeyeceğini ve kimi zaman

olayları olduğu gibi kabul etmenin en doğru tutum olduğunu kendisine tekrar tekrar telkin ederek ruhunun rasyonel yanını güçlendirmeye çalışabilir (Hadot, 2017: 74). Böylelikle, hem manevi farkındalık geliştirme hem de ölçüsüz duygular üzerinde hâkimiyet kurma imkânı ortaya çıkar. Bu perspektiften bakıldığında Platon'un eserleri, mahkûmlar ya da madde bağımlıları gibi manevi destek arayan bireylere yönelik danışmanlık süreçlerinde, onları aşırı tutkuların zincirlerinden kurtarmayı hedefleyen manevi kaynaklarla birlikte felsefi bir başvuru kaynağı olarak değerlendirilebilir.

Manevi danışmanlık ve rehberlik bağlamında insan, ruh ve bedenden oluşan bütüncül bir varlık olarak ele alınır; ruh, danışanın manevi yönünü temsil eden ve bakıma ihtiyaç duyan soyut bir gerçeklik olarak değerlendirilir. Bu bağlamda Platon'un Phaidon adlı eserinde ruhun ölümsüzlüğü üzerine yürütülen tartışmalar dikkat çekicidir. Platon, Sokrates'in diyalogları aracılığıyla ruhun ölümsüz olduğuna dair görüşünü temellendirir. Sokrates'te olduğu gibi Platon'da da insanın en temel görevi, bu ölümsüz olan varlığa yani ruha özen göstermektir. Zira ruhun iyilik ve esenliği, mutlu bir yaşamın ön koşulunu oluşturur. Beden, insanı yanılsamaya ve anlamsızlığa sürüklerken, ruh onu tanrısal olana götürür. Bu nedenle insan, yaşamı boyunca ahlaki ve manevi değerlere ilişkin bilgi edinmeli ve bu bilgiyi davranışlarına yansıtabilmelidir (Platon, 2007: 399).

Öte yandan Platon'un ruhun ölümsüzlüğüne yaptığı vurgu, onun ölüm olgusuna nasıl yaklaştığını da anlamamıza imkân tanır. Platon ölümü, bulunulan zamandan ve mekândan başka bir varoluş alanına geçiş yani insanın farklı bir gerçeklik alanında varlığını sürdürmesi olarak değerlendirir. Dolayısıyla onun felsefesi, modern okuyucunun, biyolojik ölümü bir yeniden doğuş olarak algılamasına imkân tanır. Benzer şekilde manevi danışmanlıkta ruhun ölümsüz, bedenin ise ölümlü olduğu düşüncesi, danışanlara hastalıkların ya da bedensel engellerin kalıcı olmadığını, öz varlıklarını tüketmediğini ve ruhsal değerlerini ortadan kaldırmadığını hatırlatır. Bu bakış açısı, onların maddi olandan manevi olana yönelmelerine, böylece acıyla baş edebilmelerine ve ölümü anlamlandırabilmelerine katkı sağlayabilir. Bu bağlamda Platon'un mağara alegorisi de, danışanın dönüşüm sürecini anlamlandırmaya imkân tanıyan alegorik bir anlatı olarak değerlendirilebilir.

Platon'un mağara alegorisi, danışanın görünüşler dünyası ile gerçeklik arasındaki bilişsel ayrımı fark etmesine imkân tanıyan güçlü bir metafor olarak değerlendirilebilir (mağara alegorisi için bkz. Platon, 1989: 253).

Bu farkındalıkla danışan, yaşamında strese, depresyona ya da umutsuzluğa yol açan unsurların çoğunun geçici nitelikte, görünüşler dünyasına ait olduğunu kavrayabilir. Örneğin ekonomik kayıplar nedeniyle psikolojik sorun yaşayan bir danışan, umutsuzluğunun modern dünyanın ekonomik başarıya dair saplantılarından kaynaklandığını keşfederek düşünsel ve eylemsel bir dönüşüm yaşayabilir. Bu çerçevede mağara alegorisi, danışana farklı mağaraların var olabileceğini, ancak bunların aşılabilir bilişsel sınırlılıklardan ibaret olduğunu göstermesi bakımından manevi danışmanlıkta işlevsel bir araca dönüşebilir.

Platon'un mağara alegorisi, yalnızca bireysel dönüşümün değil, aynı zamanda başkalarının dönüşümüne rehberlik etmenin de güçlü bir metaforu olarak değerlendirilebilir. Alegoride mağaradan kurtulan mahkûmun konumu, manevi danışmanlıktaki danışmanın pozisyonuyla ilişkilendirildiğinde, öncelikle sadece danışanın değil danışmanın da karanlığı tecrübe etmiş olmasının önem kazandığı görülür. Bu karanlık, danışmanın kendi yaşamında karşılaştığı zorlu deneyimlere, travmatik olaylara ve varoluşsal sorunlara karşılık gelir. Böylelikle danışmanın mağaradaki mahkûmiyet deneyimi, danışanın sıkıntılarını içerden kavramasına imkân sağlayarak empatik bir anlayışı mümkün kılar. Bu bağlamda danışmanın danışanın hayatına dâhil oluşu, mağaraya dönüş metaforu ile açıklanabilir. Danışmanın, gölgelerin gerçekliğini sorgulayarak danışanda farkındalık uyandırmaya çalışması, onun daha iyi bir hayata yönelmesine verdiği desteğin simgesel bir ifadesi olarak okunabilir. Bu noktada manevi danışman için temel tehlikelerden biri, danışan üzerinde biçimlendirici bir otorite olarak algılanma riskidir. Oysa danışman–danışan ilişkisi, danışanın edilgen kılındığı hiyerarşik bir yapı değil, karşılıklı etkileşime dayalı bir süreçtir. Dolayısıyla terapötik ilişkinin danışanı belirli kalıplara sokan bir formatlama işlevine dönüşmesinden özenle kaçınılmalıdır.

Sokrates, Platon ve Aristoteles gibi filozoflarla benzer şekilde Stoik filozoflar da ruhun dinginliği ve duyguların yönetimi konularında manevi danışmanlığa felsefi temel sağlarlar. Stoa öğretisi, pratik yönelimi ve ahlaki derinliğiyle dikkat çeken önemli bir felsefi öğretilerdir. Manevi danışmanlığın felsefi temelleri açısından bakıldığında Stoacılığın uygulamalı eğitimi, meditatif rejimi ve erdem merkezli düşünme biçimi, modern dönemde hem danışanlar hem de manevi danışmanlar için alternatif bir yaşam kılavuzu niteliği taşır. Stoik düşünceye göre, huzurlu ve tatmin edici bir yaşam isteyen insan, kendisine zarar veren duygularını denetim altına alabilir (Still & Dryden, 1999: 143-164). Bu nedenle Stoacılar için felsefe, yalnızca teorik tartışmalardan ibaret olmayıp günlük ha-

yata uygulanması gereken bir yaşam pratiğidir. İnsanın duygusal ve düşünsel açıdan kendi algılarını yönetebileceğini, aşırlıklardan kaçınarak ruh ve beden sağlığını koruyabileceğini savunan Stoa düşüncesinde geleceğe dair kaygı ve korkular zihinsel rahatsızlıklar olarak görülür ve bunlarla başa çıkılabilmesi için düzenli meditasyon, öz kontrol, Şimdi ve burada olma, iyi olanı hatırlama, günlük tutma ve mektup yazma gibi çeşitli pratik alıştırmalar önerilir (Hadot, 2012: 25-35).

Doğaya uygun yaşamak, başa gelene rıza göstermek, ölümü içtenlikle kabullenmek ve arzuları denetim altında tutmak Stoa öğretisinin temel ilkeleri arasındadır. Bu erevede Aurelius, insanın içgüdülerin y lendirmesiyle edilgen bir varlık haline gelmemesi gerektiğini; elden çıkması muhtemel Őeylere gerektiğinden fazla değer atfetmenin acıyı artıracadığını; kötücül ölüm algısının doğaya uygun olmadığını dile getirir (Aurelius, 2018: 69). Bu anlayışla hareket eden insan, yaşadığı sıkıntılarını aklın rehberliğiyle açabilir; ağır hastalıkları sabırla kabullenmek, ölümü korkulacak bir durum olarak görmemek ve her türlü yaşam zorluğunu metanetle karşılamak doğaya uygun bir yaşamın tezahürleri olarak kabul edilir. Bu görüşler, Manevi danışmanlık ve rehberlikte  ne çıkan dini ve ahlaki değerlerle büyük ölçüde örtüşür. Stoacılara göre acı ya da mutluluk verici tüm olaylar doğa yasanının bir sonucudur. Bu yaklaşım manevi danışmanlıkta kader ve ilah  irade anlayışıyla paralellik gösterir. Özellikle  l m n doğanın bir gereği olarak kabullenilmesi, manevi danışmanlığın ölüm kaygısıyla başa çıkma sürecine güçlü bir felsefi temel sunar. Aynı Şekilde, arzu ve tutkuların denetimi de danışanların psikolojik dayanıklılığını arttırarak hayal kırıklıklarını yönetmelerine yardımcı olur.

Öte yandan Stoik filozoflar muhataplarıyla kurdukları diyaloglarda manevi danışmanlar tarafından da oldukça önemli görülen etkin dinleme yöntemlerinin bir kısmını ağlar öncesinde uygulamaya koymuşlardır. Bu bağlamda Aurelius (2018) gerçek bir iletişimi “onu aşağılamadan sanki ona katlanıyormuşuz gibi hissetmesine yol açmadan, ama içtenlikle ve iyilikle (...) tatlılıkla, alay etmeden ve sevgiyle, acıdan arınmış bir yürekle, okulda yaptığımız gibi değil, sohbeti dinleyen birisinin bize hayranlık duyması için de değil, başkaları aynı ortamda bulunsa da gerçekten baş başaymışız gibi” sürdürmenin önemini de vurgular. Görüldüğü  zere Aurelius, insan insana ilişkilerde nitelikli bir iletişimin kurulabilmesi için koşulsuz sevgi ve saygıyla her türlü samimiyetsizlikten uzak durulması gerektiğini savunur. Bu bağlamda manevi danışmanların, danışanlarını gerçekten sevme, onlara saygı duyma noktasında ayrıca doğal ve içten olma konusunda Stoik filozoflarla amaç birliğine sahip oldukları söylenebilir. Dolayısıyla Stoa  ğretisi, modern Manevi danışmanlık ve

rehberlikte diyalojik sürece taşınan sorunsalların aşılmasında, akıl ve erdem merkezli bir perspektif sunar. Ayrıca öğretinin temel metinleri, manevi danışmanlık ve rehberlik sürecinde kullanılan bibliyoterapi tekniğinde yararlanılabilecek önemli sağaltıcı materyaller arasında değerlendirilebilir.

b. İslam Felsefesinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik

İslam insanın maddi ve manevi iyiliğini gözeten bir din olarak, rehberlik ve yönlendirme faaliyetlerinin önemini vurgular; bu yönüyle de Manevi danışmanlık ve rehberlikle doğrudan ilişkili teolojik bir zemin sunar. Bu doğrultuda İslam felsefesi de manevi danışmanlığın hem teorik hem de pratik boyutlarını destekleyen zengin bir mirasa sahiptir; ruhsal iyileşme, üzüntülerden kurtulma ve ölüm gerçeğiyle başa çıkma gibi temel varoluşsal meselelerde çağdaş insana zengin bir felsefi arka plan sağlar. Tıpkı Antikçağ felsefelerinde olduğu gibi İslam ahlak metafiziğinde de insanın kendini bilmesi, erdem temelli bir yaşam sürmesi, tutkularını denetim altına alması ve ölçülülük ilkesine bağlı kalması koşuluyla gerçek mutluluğa ulaşabileceği vurgulanır. Bu genel çerçevede, İslam filozoflarının ahlak ve mutluluk anlayışlarında daha somut biçimde ortaya konar. Nitekim bir İslam filozofu olan Râzî, insanın mutluluğa ulaşabilmesi için nefsin ıslah edilmesi ve güzel bir ahlaka sahip olunması gerektiğini belirtir. Ona göre, bu amaç doğrultusunda istek ve arzuların bastırılması, nefsin bazı taleplerine direnilmesi ve nefsin peyderpey bu direnişe alıştırılması gerekir (Râzî, 2008: 59). Bu doğrultuda insanın kendini bilme yolculuğuna çıkması ve sık sık nefis muhasebesi yapması gerekir. Çünkü ancak kendini bilen kimse duygu, düşünce ve davranışları üzerinde etkin olabilir.

Öte yandan Râzî, haset, kendini beğenme, cimrilik, açgözlülük, öfke kontrolsüzlüğü, sarhoşluk, makam ve dünyevi rütbe arzusu gibi ahlaki zaafı, aklın rehberliğinden uzaklaşmanın tezahürleri olarak değerlendirir. Ona göre bu tür eğilimler kalbin hastalıklarıdır ve mutlaka tedavi edilmeleri gerekir. Râzî'nin vurguladığı bu manevi hastalıkların giderilmesi, günümüz Manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamalarının da temel hedefleri arasında yer alır. Nitekim danışanın içine düştüğü bu tür ahlaki bunalımlar, ruh sağlığına zarar veren semptomlar olarak ele alınır. Bu çerçevede, danışanın yaşadığı psikolojik sıkıntıların hafifletilmesi ve manevi bütünlüğünü tehdit edebilecek unsurların önlenmesi amacıyla uygulanan manevi destek yöntemleri, dinî danışmanlıkta yaygın biçimde kullanılan pratikler arasında yer alır (Seyyar, 2015: 86-87).

Bir diğerk İslam filozofu Ebu Zeyd el-Belhi, Râzî ile paralel şekilde, beden gibi ruhun da hastalanabileceğini ve iyileştirilmesi için çeşitli yöntemlerin uygulanması gerektiğini vurgular. Ona göre acı ve sıkıntılar, dünyevî yaşamın kaçınılmaz unsurlarıdır. İnsan, bu olumsuzluklar karşısında her zaman onları değiştirme çabası içine girmek yerine kimi zaman kabullenmeyi tercih edebilmeli; özellikle sıradan ve küçük sıkıntılar karşısında tahammül geliştirmeye kendini alıştırmalıdır. Böylelikle daha büyük musibetler karşısında da psikolojik dayanıklılığını arttırmaya yatkın hale gelir; kendi tabiatı ve kudretinin sınırlarına dair bilinç geliştirerek beklentilerini azaltabilir ve akla uygun tercihlerde bulunabilir (Belhi, 2012: 440-442).

Belhi'nin düşüncelerinde, derin tefekkür, kadere iman ve kendini bilme gibi unsurlar dikkat çeker. Ona göre ruhsal hastalıklar, hem içsel hem de dışsal müdahaleler yoluyla tedavi edilebilir. İçsel müdahale, bireyin kendi düşüncelerini denetlemesi, olumsuz düşüncelerle mücadele ederek zihinsel yönelimlerini şekillendirmesiyle gerçekleşirken; dışsal müdahale başka birinin teskin edici ve sağaltıcı sözleri aracılığıyla mümkün olur. İnsan, kimi zaman kendi zihninin mahkûmu olup vesveselerle, temelsiz kaygılarla kuşatılabilir ve bu durumda bir başkasının desteğine ihtiyaç duyar. Böyle zamanlarda bireyin yalnız kalmaması, çevresiyle etkileşimde bulunması ve meşguliyet terapisi kapsamında çeşitli uğraşlarla vakit geçirmesi faydalı olabilir (Belhi, 2012: 440-442).

Belhi'ye göre beden ilaca duyduğu ihtiyaç gibi, ruh da rehberliğe gereksinim duyar. Nitekim o, “nefsin tedavisi; biriyle konuşma, samimiyet kurma, nefsin hoşlandığı şeylerden yararlanma, ruhu neşelendirecek güzel davranışlar ve müzik gibi insana ferahlık veren unsurlar aracılığıyla mümkündür” diyerek bunu somutlaştırır (Belhi, 2012: 492). Bu bağlamda İbn Hazm'ın görüşleri de dikkat çekicidir. Ona göre bir kimseye yardım etmek, yardım edenin kendi arzularına göre değil, muhatabının beklentilerine uygun biçimde gerçekleşmelidir (İbn Hazm, 2015: 133). Bu yaklaşım doğrultusunda Manevi danışmanlık ve rehberlik ilişkisine bakmak; danışmanın, danışanın iç dünyasına ne ölçüde nüfuz edebildiğini, onu ne kadar anlayabildiğini ve kendi değerlerini geri planda tutarak danışanını merkeze ne kadar alabildiğini sürekli olarak sorgulamasını gerektirir. “Eğer kabul etmesi koşuluyla bir insana öğütvari konuşursan, yani ona düşüncelerini üstü örtülü bir şekilde de olsa dayatmaya kalkışırsan muhatabına haksızlık etmiş olursun. Verdiğin öğütte baskın ve ısrarcı olmakla -yanılıyor olma ihtimalin göz önünde bulundurulursa- karşındakini yanlış yönlendirmiş olabilirsin” (İbn Hazm, 2015: 141) diyen İbn Hazm, rehber olan kimsenin muhatabıyla kurduğu ilişkide yu-

muşak sözlü, samimi, güler yüzlü ve müjdeleyici olmasının önemine dikkat çeker. Onun üzerinde durduğu tüm bu teknik konuların, geçmişte olduğu gibi bugün de manevi danışmanlarda olması gereken temel yerlilikler bağlamında ele alınması gerektiği söylenebilir.

İslam felsefesi Ya'kub b. İshak el-Kindî, insanın tıpkı bedeni gibi ruhunun da hastalanabileceğini belirtir. Bu bağlamda özellikle üzüntü kavramı üzerinde durur. Ona göre üzüntü, sevilen şeylerin kaybından veya arzulanan şeylerin eksikliğinden doğar; ancak insanı hüzne boğan bu durumdan kaçış mümkün değildir; çünkü dünya kevn ve fesat âlemidir (Kindi, 2017: 52-53). Ona göre doğada bulunmayan yani mutlak surette sıkıntısız bir varoluş durumunu arzulamak akla uygun değildir. Bu bağlamda, elde edilemeyenlere üzülme yerine kişinin kontrolü dışında gelişen olayları kabullenmesi gerektiğini öğütleyen Kindi, Tanrı'ya güven beslemenin ve kadere iman etmenin insan için sağaltıcı olduğunu belirtir (Kindi, 2017: 34). Ona göre bireyin kendisine ait olduğunu düşündüğü her şey aslında Tanrı'nın birer emanetidir. Dolayısıyla, emanetin asıl sahibi zamanı gelip de onu geri aldığı anda bu durum karşısında aşırı üzüntüye kapılmamak gerekir (Kindi, 2017: 85). Bu yaklaşım, manevi danışmanlıkta danışanın kayıp ve yoksunluk deneyimlerini daha sağlıklı bir şekilde anlamlandırmasına yardımcı olabilir. Böylelikle danışan, yaşadığı acıyı varoluşsal bir perspektifle ele alarak daha güçlü bir baş etme mekanizması geliştirebilir.

Sonuç olarak, incelenen İslam filozofları, insanın manevi boyutunun en az bedensel boyutu kadar önemli olduğunu vurgulamış ve bireyin psikolojik dayanıklılığını artırmaya yönelik pratik sağaltıcı öneriler sunmuşlardır. Manevi danışmanlık ve rehberlik bağlamında değerlendirildiğinde, bu reçetelerin danışanın huzurlu bir yaşam sürmesine, zorluklar karşısında direnç geliştirmesine ve böylece psikolojik sağlamlığa ulaşmasına katkı sağlayabileceği görülür. Dolayısıyla, İslam ahlak felsefesine ait bu mirasın hem manevi danışmanlar hem de danışanlar için önemli bir başvuru kaynağı niteliği taşıdığı söylenebilir.

c. Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Felsefi Düşünme

Felsefe, eleştirel düşünmenin en temel uygulama alanlarından biri olarak, sorgulayıcı ve sistematik bir faaliyettir. O, hikmete sahip olmakla değil, hikmete yönelmek ve onun arayışında olmakla ilişkilendirilmesi gereken bir etkinlik olarak değerlidir (Gürsoy, 2008: 66). Bu yönüyle felsefe, bireyin yaşamına, değerlerine ve amaçlarına dair sorgulama yaparak eylemlerinin altında yatan temel ilkeleri anlama çabasını ihtiva eder. İnsanın ruhsal derinliğine hitap eden merakın giderilmesi, varoluşun ve

dolayısıyla yaşamın anlamlandırılması gibi temel ihtiyaçlar, felsefi düşünüm yoluyla karşılanabilir (Cevizci, 1996: 333-334). Bu doğrultuda mutlu bir yaşama nasıl erişilebileceği, iyinin kötüden, ahlaki olanın ahlaki olmayandan nasıl ayırt edebileceği, varlığın ve yokluğun doğası, Tanrı'nın neliği gibi insan zihnini meşgul eden pek çok mesele, felsefenin ilgi alanına girer. Dolayısıyla felsefe, manevi danışmanlığın da yönünü belirlemede düşünsel bir temel oluşturmak bakımından hayati bir rol oynar.

Ran Lahav'a göre, felsefenin danışmanlıkta – ya da genel olarak gündelik hayatta – anlamlı bir pozisyonu vardır: Bu pozisyon, danışanı kendini sorgulamaya sevk etmek, yani felsefi bir öz-incelemeğe yönlendirmektir. Böylelikle danışan, kendisi ve varlığı kavrayış biçimi üzerine düşünmeye teşvik edilir; bu da ona, sorunlarıyla daha bilinçli şekilde baş etme gücü kazandırır (Lahav, 1996). Nitekim Lahav'ın vurguladığı bu öz-inceleme çağrısı, kadim felsefi gelenekte de insanın manevi iyileşmesinin temel koşulu olarak görülür ve insanın bilmediği bir kendinin olduğuna ilişkin farkındalık kazanmasıyla ilişkilendirilir. İnsanın felsefi/eleştirel düşünüm eksikliği neticesinde kendisinde gerçekleşen semptomların anlamını ve neden ortaya çıktıklarını yani kendi eylemlerinin felsefi arka planını bilemiyor oluşu, onda kendi yaşamı üzerinde etkin olamadığı duygusunu uyandırır.

Manevi danışmanlığa felsefeyle yaklaşmak; manevi rehberliğe ihtiyaç duyan bireyin ruh sağlığını tehdit eden kalıplaşmış ve ötekileştirici dini yorumlar karşısında farkındalık geliştirmesine, bilinçli bir dini algıya sahip olmasına, ruhsal iyileşmeye ket vuran olumsuz dini algıların, hurâfelerin ve batıl inançların elenmesine katkı sunar. Bu doğrultuda danışanın yaşamındaki çelişkileri ve mantık dışı inançları sorgulaması, felsefi düşünmenin pratiğe dönüştürülebilmesiyle mümkün olur.

İnsanın kendini ve varlığı anlaması, anlamlandırması noktasında ona düşünsel araçlar sağlayan felsefe, manevi danışmanların kendi uygulamalarını eleştirel bir öz-yansıtma süreciyle gözden geçirmeleri ve pratiğe yönelik gerçekçi çözümlenmelerde bulunmaları açısından da kritik bir öneme sahiptir (Uğurlu, 2021: 387-409). Özellikle trajik ya da marjinal durumdaki danışanlara yönelik uygun yöntemlerin belirlenmesinde, gelenegin yorumlanması yoluyla danışanın yaşam öyküsünün aydınlatılmasında, bireyin ruhsal huzuru için gereksinimlerinin tespitinde ve kendisine en faydalı hizmetin belirlenmesinde felsefenin analiz ve eleştirel düşünme süreçlerinin önemi büyüktür. Felsefenin sunduğu bu eleştirel ve anlamlandırıcı imkânlar yalnızca bireyin kendisiyle ilişkisini değil, aynı

zamanda başkalarıyla kurduğu iletişim ve karşılıklı anlayış süreçlerini de derinden etkiler

c.a. Bireyler Arası Anlama Sorunsalı

Manevi danışmanlık ve rehberlik sürecinde karşılıklı diyalog yoluyla anlama, açıklama, yorumlama ve anlamlandırma kritik öneme sahiptir. Danışanın aktif biçimde dinlenmesi ve içtenlikle anlaşılması, bu sürecin vazgeçilmez unsurlarındandır. Bu doğrultuda bir manevi danışman, danışanı yalnızca dinlemekle kalmayıp onu adeta bir metin gibi çözümleyerek anlamaya odaklanmalıdır (Karagül, 2012: 5-27). Böylelikle manevi danışman, danışanın unuttuğu, bastırıldığı ya da hiç bilmediği benliğine onu ulaştıran bir köprü işlevi görebilir ve bu doğrultuda danışanın kendisini daha iyi kavramasına, yaşamına dair sağlıklı değerlendirmeler yapabilmesine, varoluşunu anlamlı kılmasına ve davranışlarını yönlendiren gizil dinamikleri fark etmesine; kısacası kendi hayatını bilinçli bir şekilde yönlendirebilmesine katkı sunabilir; danışanın kendisiyle, aşkın olanla ve çevresiyle daha sahici ilişkiler tesis etmesine aracılık edebilir (Ayten ve ark., 2016: 112).

Manevi danışmanın, danışanı tarafından dile getirilenleri ya da sözle ifade edilmese bile farklı yollarla aktarılmak istenen duygu ve düşünceleri doğru bir biçimde kavrayabilmesi için danışanına samimi bir ilgiyle yönelmesi ve onu gerçekten anlamak için dinlemesi gerekir. Bu noktada, Rogers'ın kendisine yönelttiği soru, her dönemde geçerliliğini koruyan ve bir manevi danışman tarafından sürekli hatırd tutulması gereken bir sorudur. Rogers, Yarının İnsanı adlı eserinde kişilerarası anlamamanın imkânını şu soruyla gündeme taşır: “Bir başkasının iç dünyasının seslerini duyabilir, seslerini hissedebilir miyim? Söyledikleri benim içimde, onun bildiği kadar, korktuğu ancak yine de iletmek istediği anlamları da hissedebileceğim denli derin bir şekilde tınlayabilir mi?” (Rogers, 2012: 24). Ona göre, birey kendisinin gerçekten anlaşıldığını hissettiğinde içsel bir doyum yaşar ve değişim sürecine daha açık hale gelir.

Görüldüğü üzere manevi danışmanlık ve rehberlikte bireyler arası anlamamanın gerçekleşmesi danışmanlık sürecinin temel hedeflerinden ve söz konusu sürecin olmazsa olmaz koşullardandır. Ancak insan insana ilişkilerde sahici anlamamanın gerçekleşmesi çok da kolay görünmemektedir. Bu bağlamda Sokrates'in düşünceleri modern manevi danışmanlara rehberlik edebilecek niteliktedir. Onun Phaidros diyalogunda, retorikle ilgilenenlerin sahip olması gereken özellikler üzerine gerçekleştirdiği tartışma, manevi danışmanlıktaki anlama sorunsalı üzerinden yorumlanabilir. Diyalogun girişinde Sokrates, gerçek bir retorikçinin ilk iş olarak

ruhun doğasını kavraması, hangi unsurlardan etkilendiğini ve neleri etkilediğini incelemesi gerektiğini vurgular. Hangi ruhun hangi hitabetle yönlendirilebileceğini, hangi tür diyalogun hangi insan için uygun olduğunu sorgular. Ona göre ruh tek tip değil, çeşitlidir ve kişiden kişiye farklılık arz eder. Dolayısıyla, insanlar farklı farklı yapılarda oldukları için onlarla kurulan diyalog da farklı biçimlerde olmalıdır. Ek olarak, bir retorikçi; ne zaman konuşup ne zaman susması gerektiğini, hangi durumda özlü, hangi durumda kapsamlı bir konuşma yapmasının uygun olacağını, öğrendikleri arasından hangilerini kullanması ve hangi sözlerden uzak durması gerektiğini bilmek zorundadır (Platon, 2017: 90-91). Sokrates'in ifadesiyle, retorikle uğraşan kimse karmaşık ruhlara aynı şekilde karmaşık ama uyumlu bir söylemle, sade ruhlara ise yalın bir konuşmayla seslenmesi gerektiğini daima göz önünde bulundurmalıdır (Platon, 2017: 99).

Sokrates'in retorikçilerde öne çıkardığı niteliklerin tümü, aslında onların öncelikle muhataplarını sahici biçimde anlamaya yönelmeleri gerektiğini bir ön şart olarak ortaya koyar. Bu bakış açısından hareketle, manevi danışmanın da günümüz manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında zaman zaman Sokrates'in işaret ettiği türden bir retorikçi gibi davranması gerektiği söylenebilir. Dolayısıyla Sokrates'in retorikçilere yönelik önerilerinden esinle, manevi danışmanlığın söylem tarzının danışanın içinde bulunduğu somut ya da soyut bağlama göre farklılaşması gerektiği sonucuna ulaşılabilir. Zira her danışan kendine özgü bir dünyaya sahiptir ve manevi danışmanın ilk adımı bu özgün dünyaya dair kapsamlı bir anlayış geliştirmek olmalıdır.

Öte yandan, Sokrates'in ruhun nasıl iyileştirileceğine ilişkin sorgulayıcı yaklaşımı, çağdaş manevi danışmanlık ve rehberlik bağlamında danışmanların sahip olması gereken temel yeterlilikler üzerine sürekli düşünmeleri gerektiğini hatırlatırken aynı zamanda bir manevi danışmanın her zaman danışanı ile aynı düzlemde buluşamayabileceği gerçeğini de görünür kılar. Bu nedenle, iyi niyetle kurulan danışman–danışan ilişkisinde dahi tam ve yetkin bir anlamının her durumda gerçekleşeceği kesin olarak söylenemese de, böyle bir anlamının mümkün olabileceğine dair umut korunabilir.

Manevi danışmanlık ve rehberlik ilişkisinde sahici bir anlamaya ulaşabilmek için, önceki tartışmalarda vurgulanan unsurlara ek olarak; sevgi ve sempatinin harekete geçirilmesi, empatik düşünme yetisinin güçlendirilmesi ve danışanın içinde bulunduğu sosyo-kültürel bağlamın dikkate alınması gibi birçok faktörün üzerinde durulması gerekir. Bir kişiyi anla-

mak, yalnızca onun sözlerini dinlemekle değil, aynı zamanda yaşam öyküsünü, mevcut koşullarını ve toplumsal bağlamını kavramakla mümkündür. Bununla birlikte insanların farklılıkları olduğu gibi benzerliklerinin de olabileceğine ilişkin bilinç geliştirmek, her türlü insani anlamamanın temel öncülüdür. Bu öncül, insanları birbirine yakınlaştıran ve karşılıklı anlama imkânı sunan bir söylemin zeminini oluşturur. Bu çerçevede Şenel de ‘aynı koşullar içinde bulunsaydım ben de aynı konumda bulunabilir, benzeri şeyleri yapabiliyordum’ demeyen, ne kendini ne başkalarını anlamıştır ne de insanlık tarihini anlayabilir” derken, insanın insana benzerliğinin gerçek bir anlamamanın temelinde yer aldığını vurgular (Şenel, 2014: 5). Bu bağlamda bireyler arası sahici anlama imkânı, özünde empatik düşünmeyi de zorunlu kılar. Nitekim Rogers’a göre empati, başka bir insanla özel bir bağ kurma biçimidir: “Empati ya da empatik olma hali, başka birinin içsel referans çerçevesini, doğru olarak ve onunla ilgili duygusal öğeler ve anlamlar ile birlikte, sanki o kişiymiş gibi ancak ‘mış gibi’ koşulunu asla kaybetmeden algılamaktır” (Rogers, 2012: 142).

Öte yandan, manevi danışman–danışan ilişkisinde sahici anlamamanın gerçekleşmesini engelleyebilecek en önemli risklerden biri etiketleme eğilimidir. Bir danışana manevi destek sunmak, onu belli kalıplar ya da etiketler üzerinden değerlendirmekten ziyade, öncelikle onun bireysel özelliklerini anlamayı, kişisel hikâyesine kulak vermeyi ve farklılıklarına saygı göstermeyi gerektirir. Etiketlemenin en önemli tehlikesi, bireyler arasındaki karşılıklı yaklaşmayı sekteye uğratması ve ötekileştirmeyi beslemesidir.

Etiketleme yapmak, bir insanın hayatını, devam eden dinamik bir süreç olarak görmek yerine, o insanın bir andaki dondurulmuş görüntüsüne odaklanmayı içerir. İnsanın sürekli değişmekte olan boyutunu göz ardı eden böyle bir yaklaşım, insanı belli bir zamanda belli bir varlık durumunda statikleştirir. Oysa insan, her an değişebilme ve dönüşebilme potansiyelini içinde barındıran bir varlıktır. Bu nedenle danışana nispet edilen etiketlerde kimi zaman doğruluk payı olsa bile, bu doğruluğun her zaman ve her koşulda değişmez olmadığı kabul edilmelidir. Manevi danışmanlık ve rehberlik bağlamında bu durum, danışana ilişkin kesinlik içeren etiketlemelerden kaçınılmasını gerekli kılar. Ayrıca manevi danışmanın danışan hakkındaki kanaatlerini düzenli aralıklarla sorgulaması, etiketleme eğiliminin önüne geçmek açısından önem arz eder. Nitekim danışanına destek olmayı hedefleyen manevi danışman, etiketleme yapmaktan uzak durmak suretiyle dünde kalanı bugünle özdeşleştirme yarılgısının da önünü alabilir.

Etiketlerin askıya alındığı bir manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamasında gerçek anlamaya ulaşma yolunda sevgi, empatiyle birlikte belirleyici rol oynar. Bir insanın kendisine ve diğer var olanlara ilişkin içinde yeşerttiği sevgi, sevilen kimseyi, olduğu benden olmak istediği bene doğru dönüştürebilir, geliştirebilir. Bu çerçevede, manevî danışmanlıkta koşulsuz sevgi, sempati ve empatik yaklaşım; yas danışmanlığında kayıp yaşayan bireyin acısını paylaşabilmeyi, hapislane koşullarında bir mahkûmla insan onuruna saygıyı temel alan bir iletişim geliştirebilmeyi ya da hastane ortamlarında elem içindeki danışana umut aşılayabilmeyi mümkün kılar. Dolayısıyla manevi danışman-danışan ilişkisinde koşulsuz sevgi danışan için kimi zaman klinik yöntemlerin sağlayamadığı bir teselli imkânı sunarak bütünüyle iyileştirici olabilir.

Sonuç olarak, manevi danışmanlık ve rehberlik ilişkisinin yönünü belirleyen temel unsur sahici anlamadır. Bu anlama, yalnızca bilişsel bir kavrayış değil, insanın insana benzerliğini temel alan empati ve koşulsuz sevgi aracılığıyla mümkün hale gelen varoluşsal bir katılımdır. Manevi danışman, kendi kabullerini, önyargılarını ve içinde bulunduğu sosyokültürel bağlamı paranteze alarak danışanın dünyasına girmeyi başardığında, danışan da kendisini derinden anlaşılabilir hissetme imkânına kavuşur. Bu sahici anlama deneyimi, danışanın yalnızlık ve değersizlik duygularını aşmasına yardımcı olduğu gibi, özgürlüğünü ve bireysel bütünlüğünü koruyan etik bir iyileşme sürecine de kapı aralar. Böylelikle manevi danışmanlık ve rehberlik, gerçek anlamamanın dönüştürücü gücünü görünür kılar.

d. Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Varoluşçu Felsefi Temalar

Günümüzde yaşamın tüketim ve konformizm odaklı yapısı içinde ruhsal doyum arayan bireyler, manevi danışmanlığa başvurarak bu sorunluklarını gidermeye çalışırlar. Bu bağlamda modern bireyin deneyimlediği anlam arayışı, ölüm kaygısı, olumsuzluk bilinci, yabancılaşma ve yalnızlaşma gibi sorunsallar çağın insanını dumura uğratan varoluşsal açmazlar olarak nitelendirilebilirler. Varoluşsal problemlerin birey yaşamındaki etkilerini doğru biçimde değerlendirmek ve bu sorunlarla başa çıkma yollarını görmek açısından felsefi kaynakların, manevi danışmanlık ve rehberlik süreçlerinin verimliliğini önemli ölçüde arttırdığı düşünülmektedir. İnsan varoluşuna odaklanan ve bireyin özünü belirleme gücüne, yani varoluşsal dönüşüm kapasitesine dikkat çeken varoluşçu felsefeler, manevi danışmanlık ve rehberlik alanı için değerli ve yol gösterici bir referans niteliği taşır.

Modern bireyin ruhsal tehditler karşısında yaşadığı mutsuzluğa, boşluk hissine, yalnızlığa vb. deneyimlere karşı maneviyat, koruyucu ve iyileştirici bir işlev üstlenir. Hayatın güçlükleriyle başa çıkmada dinin sunduğu manevi ve moral destek, maddi kazanımların veya teknolojik ilerlemelerin sağladığı yüzeysel tatminlerle kıyaslanamayacak düzeydedir. Dolayısıyla modern bireyin içsel huzura ulaşabilmek için manevi değerlere yönelme eğilimi oldukça anlaşılırdır; zira maneviyat, endişe çağında güven duygusunu güçlendiren bir kaynak olarak işlev görür (Söylev, 2014: 3). Bu çerçevede, manevi kaynaklardan beslenerek danışanlarına rehberlik eden manevi danışmanlar, modern yaşamın getirdiği zorluklara karşı dinin sağaltıcı rolünü pratiğe yansıtırlar.

Modern birey, yaşamını görüntü ve dışsal zenginlik odaklı sürdürdükçe içsel dünyasından uzaklaşır ve kendine yabancılaşır. Bu noktada kadim filozof Sokrates'in düşünceleri rehberlik edici olabilir. Platon'un Şölen adlı eserinde Sokrates, Alkibiades ile girdiği diyalogu aktarırken, Alkibiades'in kendi fiziksel güzelliğini verip Sokrates'in ruhsal ve düşünsel güzelliğinden yararlanmayı teklif ettiğini yazar. Sokrates bu teklif üzerine, "Güzelliğin görünüşünü verip, kendisini almakla altına karşı bakır vermiş olacaksın," der (Platon, 2006: 55). Bu diyalog sosyal medyanın ve reklam sektörünün baskısı altındaki modern bireyin, görünene değil görünenin ardındaki gerçekliğe yönelmesi gerektiğine dair bir uyarı niteliğindedir. Benzer şekilde çağdaş bilim insanı Bauman da modern tüketim toplumunda kendini bir meta hâline getiren ve tüketirken tükenen bireyin yaşadığı varoluşsal handikapa dikkat çeker (Bauman, 2013: 40-41).

Manevi danışmanlık ve rehberlik pratiği, modern dünyada danışanların karşılaştıkları varoluşsal sorunsallara çözüm arayışlarında onlara eşlik eder. Anlam arayışı, yalnızlık ve yabancılaşmayla başa çıkma, ölüm kaygısını yönetme ve varoluşsal amaçları keşfetme süreçlerinde manevi danışman, dua, tevekkül, tefekkür, teslimiyet ve sabır gibi manevi kaynaklı başa çıkma yöntemlerini kullanarak danışana destek sağlar. Bu yöntemler, yalnızca manevi değil, aynı zamanda felsefi temellere de dayandırılabilir. Nitekim maneviyatı dışlamayan felsefi yaklaşımlar, danışanın varoluşsal yaralarını iyileştirme potansiyeline sahiptir.

Modern yaşamın getirdiği sıkıntılar nedeniyle danışanın ruhsal dünyasında oluşan deformasyonun giderilmesinde manevi danışmanlar, Epikürosçuluk ve Stoacılık gibi felsefi öğretilerden yararlanabilirler. Bu çerçevede Stoik filozof Aurelius, evrensel bir perspektifle her çağın insanına seslenir: "Ne muhakemede, ne zenginlikte, ne şanda, ne eğlenmede hiçbir yerde mutlu yaşamı bulamadın. Peki, nerede bulunur mutlu

bir yaşam? İnsanın doğasının talep ettiği şeyleri yapmakta bulunur. Öyleyse bunları nasıl yapacağım? Eğilimlerini ve eylemlerini yöneten ilkelere sahip olmakla... Bu ilkeler nedir? İyi ve kötü hakkındaki şeylerdir; insanın adil, ihtiyatlı, cesur, özgür olmasını sağlayan şeyler dışında hiçbir şeyin iyi olmadığını gösteren şeylerdir” (Aurelius, 2018: 77). Aurelius’un doğaya uygun yaşam ideali çerçevesinde salık verdiği bu yaşam felsefesine tezat teşkil edecek şekilde günümüzde bireyin kendi bireyselliğini ortaya koyma çabası, konformist kültürün etkisiyle artar. Kendi özgünlüğünü ispat etme çabası arttıkça da sadece kendi topluluğunda tanınmak artık ona yeterli gelmez (Niedzwiecki, 2011: 32-37).

Yukarıda kısmen zikredilen popüler kültürün birey üzerindeki olumsuz etkileri, manevi danışmanlıktaki diyalogsal sürece taşınabilen önemli sorunsalları doğurur. Bu noktada danışanın etik ve varoluşsal yönelimlerini dikkate alarak onun dünyasını anlamaya çalışan ve yargılamadan ona rehberlik eden kişi olarak manevi danışman; felsefî ve manevi kaynakları birleştirerek danışanın kendi varoluşsal yolculuğunu anlamlandırmasına ve sağlıklı bir şekilde yeniden inşa etmesine aracılık eder. Böylelikle danışan, ruhsal iyileşme sürecini deneyimleyebilir ve yaşam doyumuna ulaşabilir.

d.a. İnsanın Varoluşsal Aporileri

Yalnızlık, acı, anlamsızlık, boşluk hissi, ölüm kaygısı, iç sıkıntısı gibi birçok varoluşsal problem manevi danışman-danışan diyaloguna taşınan sorunsallar arasındadır. Bunlar insanın duygularını, düşüncelerini ve dolayısıyla eylemlerini doğrudan ya da dolaylı yollarla şekillendirirler. İnsanın sırf insan olmağından dolayı yanıt aradığı soruları vardır: Neden sonluyum? Var olma ya da ölümlü olma noktasında niçin özgür değilim? Bu özgürlük ve sonluluk paradoksu nasıl aşılabilir? Varoluşumuzun bir anlamı var mı varsa bu anlam nasıl bulunur? İnsanın olumsuzluğunun yani her an her şeyin olabilirliliğinin yarattığı kaygı nasıl aşılabilir? Tek başına dünyaya gelen ve aynı şekilde tek başına buradan ayrılacak olan birey gerçek yalnızlıkla nasıl başa çıkabilir? Bu ve buna benzer daha bir sürü soru felsefenin olduğu kadar manevi danışmanlık ve rehberlik alanının da gündemini işgal eden sorular arasındadır.

Modern bireyin varoluşsal açmazları arasında ilkin yalnızlık ve yabancılaşma üzerinde durulabilir. Çağdaş bireyin varlığa yabancılaşması ve bunun bir sonucu olarak yalnızlaşması, modern düşüncenin Tanrı’yı ve manevi unsurları yaşam alanından uzaklaştırmasıyla yakından ilişkilidir. Jean-Claude Carrière, modern bireyin Tanrı’dan uzaklaşarak güven veren bir güce bağlanmayı reddettiğini ve bu durumun insanı uzam ve za-

manda tek başına bıraktığını belirtir. Ona göre, başlangıcı ve sonu belirsiz, iki hiçliğin ortasında kalan çağdaş insanın toplumsal bağları da Tanrı'nın gündelik yaşamdan çıkarılmasıyla zayıflar. Nitekim, hep birlikte sabah ayinine gitmek ve topluca dua etmek, tartışmasız biçimde insanlar arasında bir bağ kurmakta; bireyin içsel sıkıntılarına karşı direnmesine ve huzurlu bir şekilde uyumasına katkı sağlamaktadır (Catherine ve ark., 2001: 153). Bu çerçevede modern insanın yalnızlığının, hem kendisinden hem de başkalarından kopuşla birlikte kutsalı da ötelemesinden kaynaklandığı söylenebilir. Hâlbuki bundan yüz yıllar önce Aristoteles, insanın hem gönençliken hem de talihsizlik içindeyken dostlara gereksinim duyduğunu; mutsuz kişinin kendisine yardım edecek dostlara, mutlu kişinin ise iyiliklerini paylaşabileceği insanlara ihtiyaç duyduğunu dillendirir. Ona göre insan, doğal olarak toplum halinde yaşamak üzere yaratılmış bir varlıktır. Yalnız yaşayan insanın hayatını sürdürebilmesi güçtür ve dostların varlığı katışıksız bir haz kaynağıdır (Aristoteles, 2014: 460-462).

Yalnızlık ve toplumsal kopuşun bireyin ruhsal sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri göz önüne alındığında, manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında danışanların başkalarına sevgi duymaya, bağlılık göstermeye, hizmet etmeye ve fedakârlık yapmaya yönlendirilmesi kritik bir rol oynar. Bu tür kişilerarası bağlılık ve etkileşim, bireyin yalnızlıkla başa çıkmasını ve maddi-manevi sıkıntılarla daha sağlıklı bir şekilde yüzleşmesini kolaylaştırır. Bu bağlamda kadim bilge Mevlana da yalnızlaşan insana hitaben şöyle der: “Dünyada ayrılıktan acı bir şey yoktur; ne istersen yap, yapma onu yalnız” (Mevlana, 2007: 2786). Benzer bir vurgu Kitab-ı Mukaddes'te de yer alır: “İki kişi bir kişiden iyidir... Çünkü düşerlerse biri arkadaşını kaldırır; fakat yalnız olup düşenin vay başına” (Vaiz, 4/62).

Bireyin varoluşsal sorunsallarından bir diğeri insanın olumsuzluğu mevzuudur. Bu mevzu doğrudan ya da dolaylı yollarla danışmanlık ilişkisine taşınan sorunsallar arasındadır. Bireyin rastlantısal bir varlık olduğuna ilişkin algısı ve olumsuzluğun önüne geçemeyecek oluşuna dair farkındalığı endişe verici olabilir. Fransız filozof E. Mounier bu hususu şu şekilde ifade eder: “Kendimi niçin şurada değil de burada gördüğüme şaşır kalıyorum. Çünkü şurada olmaktan çok burada olmak için hiçbir neden yok. Sonra niçin o zaman değil de şimdi? Beni buraya kim koydu? İnsan niçin var? Ve niçin ben tekil birey burada ve şimdi bu insanım?” (Mounier, 1986: 73). Danışanın bu tür sorulara yanıt ararken geliştirdiği anlam şemalarının ruhsal ve bedensel sağlığını doğrudan etkilediği kabul edilir. Örneğin; varlığının telosunu belirleyemeyen ve kendisini dünyaya atılmış bir varlık olarak telakki eden bireyle, dünyada bulunuşunun yüce

bir amaç uğruna olduğuna inanan bireyin varlığa bakışı arasında elbette büyük oranda fark vardır.

İnsan varoluşunun en temel paradokslarından belki de en önemlisi yaşam arzusunun, ölümün kaçınılmazlığı bilinciyle iç içe geçmesidir. Modern yaşam tarzı ölüm korkusunu ve kaygısını körüklerken, bireyin ölümle dürüstçe yüzleşmesini ve dolayısıyla bu hususta kendini eğitmesini de engeller. Hâlbuki insan, dünyadaki varlığını ölümle çevrelenmiş bir durum olarak yaşar. Bu bağlamda ölüm, insanı sıradan yaşamın alışkanlık alanından koparır ve insan, tüm yaşama arzusuna rağmen ölümü kendi varoluş yolculuğunun parçası olarak taşır.

Ölüm, insan varoluşuna iki yönlü bir perspektif sunar. Bir boyutuyla ölüm kötülüğün en sarsıcı tezahürlerinden biri olarak değerlendirilirken diğer boyutuyla mevcut durumdan daha iyi bir varoluş düzeyine geçişi mümkün kılan bir eşiğe işaret eder. Özellikle dayanılmaz hastalıklarla veya umutsuz acılarla yüz yüze gelen danışanlar için ölüm, varoluşun dayanılmaz ağırlığından kurtulmayı sağlayan bir çıkış yolu olarak algılanabilir. Bu bağlamda İslam filozofu Kindi şöyle söyler:

“Genellikle ölümden daha kötü bir şey olmadığı düşünülür. Oysa ölüm kötü değildir aksine ölüm korkusu kötüdür. Ölüm sadece tabiatımızın bir tamamlayıcısıdır. İnsan tabiatı, canlı, akıllı ve ölümlüdür. Şu halde olmamız gereken şey neyse öyle olmamız bir eksiklik değildir; eksiklik, ancak olmamız gerektiği şekilde olmayışımızdır. (...) Ölümün kötü olduğu kanaati hayata ve ölüme dair bilgisizlikten kaynaklanır (Kindi, 2017: 95).”

Kindi'nin işaret ettiği üzere ölüm kaygısı rasyonel yollarla alt edilebilir bir kaygıdır. Ancak modern bireyin deforme olmuş akıl yürütme biçimleri, ölümü arı duru bir bakışla değerlendirebilme imkânını onun elinden alır. Bu durumda insanın türdeşleriyle kuracağı sahici birlikliklerin ölüm korkusunu kontrol etmede ve ölümü anlamlandırma noktasında etkili olacağı düşünülebilir. Irvin Yalom, ölüm kaygısının bireydeki yalnızlık hissini derinleştirdiğini ve böyle bir durumda insanın diğerine gerçekten yanında olduğunu hissettirmesinin anlamlı bir rahatlama yaratabileceğini söyler. Ona göre gerçek iyileştirici etki çoğu zaman kurulan bağ ve paylaşımın kendisindedir. Dolayısıyla Yalom, ölüm kaygısının, ilişkinin gücüyle hafifletilebileceğine dikkat çeker.

Benzer şekilde Victor Hugo'nun *Bir İdam Mahkûmunun Son Günü* adlı eserinde idam cezası almış mahkûmun yani romanın başkahramanının hapisane rahibiyle ilgili düşünceleri insan insana ilişkinin önemini gözler önüne serer. Mahkûm şunları söyler: “Etkileyici sesi nasıl da dingin?”

Daha hiçbir şey söylemeden aklı ve yüreğiyle beni nasıl da etkileyebiliyor? (...) Az önce yanıma geldiğinde görüntüsü bile kendimi iyi hissetmemi sağladı. Kendi kendime bütün insanların beni terk ettiğini, bir tek onun yanımda olduğunu söyledim. İçimi güzel ve teselli edici sözlerin susuzluğu kapladı.” Mahkûm, ilerleyen pasajlarda ona ekmek-su gibi ihtiyacının olduğunu hissederek şunları söyler: “ (...) tepeden tırnağa titrerken beni götürüp kollarının arasına, dizlerinin dibine atsınlar, o ağlasın, birlikte ağlayalım, sözleri beni teselli etsin, yüreğim onun göğsünde sakinleşsin ve o benim ruhumu kavrarken ben onun Tanrısına kavuşayım” (Hugo, 2017: 50-52).

Manevi danışmanlık ve rehberlikte, ölümle ilgili felsefi ve manevi literatürden yararlanmak yalnızca danışanın değil danışmanın da varoluşsal bir uyanış yaşaması için değerli bir fırsattır. Ölümü pozitif bir çerçevede yeniden anlamlandırma faaliyeti olarak manevi danışmanlık, yaşamın gerçek değerine göz kamaştırıcı bir netlikle ulaşabilme imkânını felsefi düşün aracılığıyla aktive edebilir.

Yukarıda kısmen ele alınan sorunsallarla başa çıkma noktasında manevi danışmanların sağladığı destek kapsamında dua, tevekkül, tefekkür, teslimiyet ve sabır gibi manevi uygulamalar yaygın olarak kullanılır. Bu başa çıkma stratejileri yalnızca dini metinlerde değil, bazı felsefi kaynaklarda da benzer biçimlerde önerilir. Örneğin Stoa felsefesinde doğa yasasına uyum sağlama biçiminde ifade edilen, İslam felsefesinde ise tevekkül olarak adlandırılan yaklaşım, bireyin kontrol edemediği durumlarda olup biteni kabullenmesini ve bunun karşısında ruhsal dengesini korumasını salık verir. Benzer şekilde, Epikuros’un öğretilerinde derin düşünme olarak ifade edilen tefekkür, ruhsal iyileşmenin temel unsurlarından biri olarak görülür; ruhun sezgi yoluyla beslenmesi için düzenli tefekkür yapılması önerilir. Ayrıca Epikuros, dostlarla birlikte yaşamayı ve nitelikli ilişkiler kurmayı hem mutluluğa ulaşma hem de kendini dönüştürme yolları arasında görür. Bu bağlamda kurulan usta-çırak ilişkileri, manevi rehberlik ve vicdan yoklaması uygulamaları, bireyin suçluluk duygusunu aşmasına ve ruhsal doyuma ulaşmasına aracılık eden önemli yöntemlerdir. Söz konusu vicdan yoklaması ve itiraf egzersizleri, manevi danışmanlıkta tövbe ve arınma pratiğiyle doğrudan ilişkilendirilebilir.

e. Felsefe ve Din İlişkisi Bağlamında Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Tanrı İmgesi

Manevi danışmanlık ve rehberlik pratiğinde, manevi kaynakların kriz ve yoğun ıstırap anlarında uygulanması son derece hassasiyet gerektiren bir süreçtir. Danışanların bir kısmı bir yandan dini yönelimli destek arar-

ken diğer yandan derinlerinde Tanrı'ya karşı öfke ya da düşmanlık duyguları geliştirmiş olabilirler. Benzer şekilde her yerde hazır ve nazır olduğuna inanılan Tanrı tarafından yargılandığı kaygısı arttığında bireyde suçluluk ve günahkârlık duyguları yoğun bir şekilde yaşanabilir ve bu da ciddi psikolojik sıkıntılara yol açabilir (Ekşi, 2017: 20-21). Dini öğretiler bir yandan umut verme, teselli etme fonksiyonlarıyla iyileştirici bir rol üstlenirken; diğer yandan yanlış dini algılar bireyin ruhsal bütünlüğünü zedeleyebilir. Bu çerçevede, danışanda ortaya çıkan acı, kaygı, depresyon, bağımlılık ya da saldırganlık gibi ruhsal zorluklar incelenirken, kullanılan dini yöntemlerin danışanın huzur bulmasına katkı sağlayıp sağlamadığı dikkatle değerlendirilmeli ve yararlanan manevi kaynakların danışan üzerinde ne tür etkiler bıraktığı titizlikle gözlemlenmelidir. Böylelikle manevi danışman, Tanrı nerede? Neden şimdi onun varlığını yanımda hissedemiyorum? Acımı neden dindirmiyor? Neden iyi insanların kötü kaderleri oluyor? gibi kriz anlarında yöneltilen zor sorular karşısında danışana daha gerçekçi ve sağaltıcı bir manevi destek sunabilir.

Manevi danışmanlık ve rehberlikte danışanın zihninde şekillenen Tanrı tasavvurlarının sorgulanması ve anlaşılması, manevi yönelimli danışmanlık süreci açısından belirleyici bir öneme sahiptir. Etkili bir danışmanlık sürecinde, danışmanın danışandaki Tanrı imgelerini doğru biçimde kavraması, sürecin amacına ulaşmasını kolaylaştırır. Böylece Tanrı'yı yalnızca cezalandırıcı bir otorite olarak gören ya da O'nu ötekileştiren bir yaklaşım yerine, seven, destek veren yoldaşlık eden Tanrı anlayışına yönelim mümkün hale gelebilir. Felsefi literatürde Tanrı'nın özünün tam anlamıyla bilinmeyeceği yönünde güçlü argümanlar bulunduğundan, manevi danışmanlığın öncelikli gayesi Tanrı'nın mahiyetine dair kesin bir bilgiye ulaşmak değil, danışanda mevcut olan Tanrı algılarının içeriğini doğru biçimde tespit etmektir. Zira bu imgelerin sağlıklı bir şekilde çözümlenmediği manevi danışmanlık ve rehberlik seanslarında, danışman ile danışan arasında iyileştirici bir diyalog kurmak güçleşir.

Bireyin Tanrı algısı, yalnızca onun Tanrı ve dini deneyimiyle ilişkisini şekillendirmekle kalmaz; aynı zamanda insanlarla, doğayla ve evrenle kurduğu ilişkilerin biçimini de belirler. Yardımsever bir Tanrı tasavvuruna sahip birey ile talepkâr ya da eleştirel bir Tanrı anlayışına sahip birey arasında yaşamın pek çok alanına yansıyan farklılıklar bulunur (Mehmedoğlu, 2011: 41-43). Bu nedenle Tanrı imgelerinin, bireyin olayları ve olguları anlamlandırma biçiminde önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

e.a. İyileştirici Özne Olarak Dost Tanrı İmgesi

İyileştirici özne olarak Tanrı, insana dost olan ve yaşam yolculuğunda ona eşlik eden Tanrı'dır. Yaşamının her anında O'nun varlığını yanında hisseden ve yalnız olmadığını idrak eden bir danışanın, Tanrı'yla sevgi ve güven temelinde kurduğu ilişki, zorlayıcı yaşam koşullarıyla başa çıkabilmesi için güçlü bir motivasyon kaynağıdır (Ayten ve ark., 2016: 1/119). Dolayısıyla manevi danışmanlık ve rehberlikte yürütülen diyalogik süreçte, danışanda seven Tanrı imgesinin ortaya çıkarılması hayati bir öneme sahiptir. Bu bağlamda Kierkegaard, Mesih'in kendisini inkâr eden Petrus'la kurduğu sevgi temelli ilişkiyi ele alırken şöyle der: "Mesih'in, İsa'yı reddetmiş olan Petrus'a nasıl baktığını düşün. Petrus'u iten reddedici bir bakış mıydı bu? Hayır. Bir annenin boş boğazlığı yüzünden tehlikede olan çocuğuna baktığı gibi bir bakıştı. (...) Dünyanın kurtarıcısı, Petrus kendisine yardım etmek üzere koşmadı diye onu kaybedilmiş bir vaka olarak görme hatasına düşmedi. Bilakis, Petrus'u kendisi ona yardım etmek için koşmazsa kaybedilecek biri olarak gördü" (Kierkegaard, 2016: 130). Kierkegaard burada sevginin, ilginin, merhametin ve bağışlayıcılığın dönüştürücü gücünü İsa ile Petrus arasındaki ilişki üzerinden açıklar. Ona göre Tanrı sevgisi, ideal olanı değil, mevcut olanı sevmektir; bu sevgi bireyi iyileştiren, dönüşüm geçirmesine aracılık eden bir sevgidir. İnsan, kolektif sevgisizliğin yönlendirmelerine kapılmadan Tanrı'yı gerçek anlamda severse, O'nunla sahici bir bağ kurabilir.

Manevi yönelimi olan bir danışanla kurulan diyalogda, danışman her zaman üçüncü bir varlığın —danışanın zihnindeki aşkın güç tasavvurunun— görüşmelerde hazır bulunduğunu göz önünde bulundurmalıdır. Zira bu aşkın varlık, sürecin yönünü tayin eden gerçek rehber konumdadır (Ellmann, 2009: 195-201). Bu nedenle dua, tövbe gibi çeşitli dini başa çıkma yolları danışan için önemli bir iyileştirici fonksiyona sahiptir. Burada felsefi düşününün alana katkısı ise, Tanrı'ya yönelik yerleşik bilişsel yanılgıları açığa çıkarmak ve danışana eleştirel bir perspektif kazandırmaktır. Böylece, danışana zarar veren yanlış dini kabuller ya da çarpıtılmış manevi düşünceler yeniden yapılandırılabilir.

Berkeley'e göre, nereye gidersek gidelim bizimle olan; bizi kollayan, yiyelim diye ekmek, giyelim diye giysi veren, en gizli düşüncelerimizde yanı başımızda olan Tanrı, dost Tanrı'dır (Berkeley, 1996: 34). Dost Tanrı'yla kurulan iletişimde sadece tazimde bulunulmaz. Birey, yaşamın keşmekeşinden, anlamlandıramadığı gerçekliklerden, tüm olumsuzluklardan canı daraldığında O'nunla, kimi zaman O'ndan yine O'na kaçarak iletişime geçer. Tanrı'yla insan arasında deneyimlenen bu türden bir iletişim, gösterişli şekilselcilikten uzaklaşarak kurulmuş kanlı-canlı bir iletişimdir. Tanrı'yla bu şekilde diyalog kuran kimse için Tanrı iyileştirici öznedir (Güvenç, 2024: 275).

e.b. Ötekileştirilmiş Özne Olarak Uzak Tanrı İmgesi

Modern bireyin Tanrı kavrayışında ortaya çıkan deformasyon, sıklıkla Tanrı'nın etkisiz ve uzak bir özne olarak deneyimlenmesiyle bağlantılıdır. Bu durum, bireyin Tanrı'yı içselleştirmesini ve O'ndan manevi destek almasını zorlaştırabilir. Bu bağlamda Huxley, geleneksel kutsal metinlere uzun süreli aşinalığın zamanla, bir tür saygıyla karışık ilgisizliğe, ruhun bilinçsizliğine ve kutsal sözcüklerin anlamına karşı içsel bir sağırlığa dönüştüğünü belirtir (Huxley, 2014: 5). Huxley'e göre, birey Tanrı'ya gösterişli bir saygı ile seslense bile O'nu içselleştirmeksizin aşırı yüceltme yoluyla ötekileştirirse, bu durum kişinin Tanrı'nın sesine karşı sağırlaşmasına yol açar. Bu nedenle, manevi danışmanlık ve rehberlik sürecinde öncelikli olarak ele alınması gereken soru, Tanrı'nın birey için ne ifade ettiği ve O'nun bireyin yaşamına hangi biçimde dâhil olduğudur.

Bireyin Tanrı'yla ilişkisinde yaşadığı çatışmalar, dini inançlarını içselleştirmesini ve manevi kaynaklardan destek almasını zorlaştırabilir. Bu nedenle manevi danışmanlıkta kullanılan yöntemler aracılığıyla, danışandaki ötekileştirilmiş Tanrı imgesinin yerine, iyileştirici ve destekleyici bir dost Tanrı imgesi yerleştirilebilir. Manevi danışmanlık ve rehberlikte, danışandaki olumsuz Tanrı imgelerine yol açan etkenlerin anlaşılması sürecinde danışman ve danışan birlikte çeşitli sorular üzerinde düşünce üretebilirler. Örneğin; Acaba Tanrı'nın sessizliği bizim kendi sağırlığımızdan mı kaynaklanıyor? Bu sessizliği başka bir şekilde yorumlamak mümkün mü? Tanrı'nın suskunluğuna seni inandıran süreç nasıl gelişmiş olabilir? Tanrı acaba seninle farklı yollardan iletişim kuruyor olabilir mi? gibi sorular, danışanın zihinsel ve duygusal durumunu daha iyi kavramaya yardımcı olabilir (Baş, 2017: 91).

Sonuç olarak; manevi danışmanlık ve rehberlik, Tanrı'ya yabancılaşmış danışanın aşkın olanı yeniden keşfetmesine, Onunla sevgi temelli bir ilişki kurmasına ve böylelikle uzaklaştığı Tanrı'nın inayetini yeniden yanında hissedebilmesine aracılık ederek, danışanın ruhsal sağaltımını destekleyebilir. Nitekim manevi danışmanlık ve rehberlik, uzlaştırıcı işleviyle danışan-Tanrı ilişkisini yeniden sağlıklı bir zeminde kurmayı hedefler (Koç, 2016: 77). Bu bağlamda, olumsuz Tanrı imgelerini dönüştürmek manevi danışmanlığın temel görevlerinden biri olarak kabul edilir.

f. Felsefe ve Din İlişkisi Bağlamında Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Kötülük Problemi

Din felsefesinin temel konularından biri olan kötülük problemi, manevi danışmanlık ve rehberlikte görmezden gelinmesi ya da bütünüyle elenmesi mümkün olmayan bir sorunsaldır. Günlük yaşamda karşılaşılan

olumsuzlukları kapsayan bu problem, danışanın ruhsal dengesini sarsan ve Tanrı'yla kurduğu ilişkiye zarar veren çatışmaların temelinde yer alır. İnsan, dünyasal varoluşu boyunca zorlu yaşam koşulları, acı verici yok-sunluklar, çaresiz hastalıklar veya ölüm gibi gerçekliklerle yüzleşmek durumundadır. Bu nedenle, danışanlarına manevi destek sağlamakla görevli olan manevi danışmanlar için kötülük problemi, üzerinde dikkatle durulması gereken bir konudur.

Din felsefesi açısından ele alındığında kötülük problemi, Tanrı'nın iyilik, yetkinlik ve mutlak kudret gibi sıfatlarıyla, dünyadaki kötülüğün nasıl bağdaştırılabileceğini sorgular. Yeryüzünde kötülüğün yadsınamaz varlığı göz önüne alındığında, her şeyi bilen bir Tanrı'nın bu kötülükleri görmezden gelmiş olması düşünülemez. Teistik perspektife göre, her şeye gücü yeten bir Tanrı'nın varlığı, O'nun asli niteliğini oluşturur; dolayısıyla Tanrı, niçin kötülükleri engellemiyor? sorusu kaçınılmaz olarak gündeme gelir. Bu sorgulama, Tanrı hem bilge hem de mutlak kudret sahibi olduğu halde yeryüzünde iyiliğin hâkim olmasını istemiyor mu? şeklinde uzayıp giden sorularla derinleşir ve böylece kötülük probleminin temel felsefi tartışmasını oluşturur.

Kötülük meselesinde üzerinde özellikle durulması gereken noktalardan biri, modern bireyin Tanrı ile kötülük arasında kurduğu bağı hangi sebeplerle bu denli sorunsallaştırdığı ve çözümsüz bir açmaza dönüştürdüğüdür. Tarih boyunca varlığını sürdüren doğal ve ahlaki kötülükler, günümüzde bireyin Tanrı'ya hesap sorma hakkını kendinde görmesine dayanak yapılıdır. Bu durum, Tanrı tasavvurlarıyla ilgili önemli bir paradigma değişiminin yaşandığını gösterir. Yıldırım'ın postmodern Tanrı algısına dair analizinden hareketle ifade edilebilir ki; geleneksel yaklaşımlar Tanrı'yı merkeze alarak insanı O'na göre konumlandırırken, postmodern yaklaşımlar insanı merkeze alarak Tanrı'yı insanın beklenti ve ihtiyaçlarına göre tanımlarlar. Böylelikle Tanrı, mutlak aşkın bir varlık olarak değil, bireysel gereksinimleri karşılamakla yükümlü görülen bir dinî fenomen olarak tasavvur edilir. Bu anlayışta Tanrı, seküler bireyin düşünme sisteminde ancak onun ihtiyaçlarına yanıt verdiği ölçüde dikkate alınan bir otorite haline dönüşür (Yıldırım, 2016: 47-54). Nitekim modern teist söylemler bile kötülük karşısında sıklıkla Tanrı'yı aklama ya da O'nu mazur gösterme eğilimi sergilerler. Burada asıl vurgulanmak istenen, kötülük probleminin geçmişten ziyade günümüzde daha çok sorunsallaştığı iddiası değil—ki bu, felsefe tarihinde sayısız teodise örneği bulunduğu için gerçeklikten uzak bir iddia olurdu—modern bireyin Tanrı'ya bakışında meydana gelen köklü değişimdir.

Seküler toplumlarda birey, geleneksel kabullerden farklı olarak Tanrı'nın kulu olma pozisyonundan ziyade, özgür bir birey olarak kendini konumlandırır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, çağdaş insan açısından kötülük probleminin güncelliğini ve karmaşıklığını tüm hararetiyle sürdürdüğü söylenebilir. Nitekim varoluşunu sorgulayan, hayatın zorlu koşullarını anlamlandırmaya çalışan ve derin acılara maruz kalan bireyler, kötülük, insan doğası ve Tanrı'nın varlığı ile ilgili birbiriyle bağlantılı yanıtı kolay bulunmayan sorular sorarlar. Birçok danışan için, yaşamı tehdit eden hastalıklar veya dünyadaki acılar, derin bir anlam arayışını beraberinde getirir. Örneğin; yoğun fiziksel acı çeken bir kanser hastasının Tanrı şimdi nerede, neden acımı dindirmiyor? gibi soruları, kötülük probleminin temelinde yer alan klasik sorgulamaları akla getirir. Tanrı'ya inanan danışanlar, Tanrı'nın acılarını görmezden gelmediğini ve yaşanan her şeyin bir anlamı olduğunu hissetmek ister; bu arayış, manevi danışmanlık ve rehberlik sürecinde danışanın deneyimlediği acının anlamlandırılmasında kritik bir rol oynar.

f.a. Kötülük Problemine İlişkin Teodiseler

Yunanca Tanrı ve adalet anlamına gelen *theos* ile *dike* sözcüklerinden türetilmiş olan *teodise* kavramı (Cevizci, 1999: 840), Tanrı'nın dünyadaki kötülüklerden sorumlu tutulamayacağını gösterme çabasını ifade eder. Teodiseler, insanın acı ve ıstırap deneyimi karşısında sevgi dolu ve mutlak kudret sahibi bir Tanrı tasavvurunu haklı çıkarmak için karmaşık felsefi ve teolojik argümanlar sunar. Bu argümanlar, mevcut kötülükleri gerekçelendirmeyi ve onları anlamlandırılabilir bir çerçeveye oturtmayı amaçlar.

Manevi danışmanlık ve rehberlik sürecinde, danışanın aşkın bir güce olan inancı mevcutsa, Tanrı çoğu zaman danışan için dayanabileceği, sarsılmaz bir destek noktası olarak algılanır. Ancak yeryüzünde kötülüğün ve dayanılmaz acıların varlığı, bu sarsılmaz duvarın dibini oyan nem etkisi yaratabilir. Bu nedenle, hem danışanın hem de danışmanın yaşamında doğrudan veya dolaylı olarak etkisini hissettiren kötülüğün anlamlandırılması büyük önem taşır. Kötülük probleminin incelenmesi ve mevcut teodiselerin felsefi bir perspektifle değerlendirilmesi, danışanın deneyimlediği acı ve sıkıntıların daha derin bir anlayışla ele alınmasına katkı sağlar. Nitekim Allport'a göre, ne kadar zor olursa olsun, kötülük sorunsalıyla yüzleşmekten kaçınılmamalıdır; yalnızca bu şekilde dini hislerin olgunlaşmasının önündeki engeller aşılabılır (Allport, 2004: 89-90).

Din felsefesi, kötülük probleminin çözümüne dair üç temel kalkış noktasını gündeme taşır: Tanrı'ya isnat edilen sıfatlar, insanın yapısal

özellikleri ve bir öte dünya inancı. Tanrı'nın sıfatlarına dayanan teodiseler, Tanrı'nın iyilik, kudret ve bilgelik gibi niteliklerinin, dünyadaki kötülüğün varlığıyla çelişmediğini ortaya koymayı hedefler. İnsanın yapısal özelliklerine odaklanan yaklaşımlar, kötülüğün insan özgürlüğü, sınırlılıkları veya ahlaki seçimleriyle bağlantılı olduğunu savunur. Öte yandan, ahiret inancına dayalı teodiseler, geçici dünya acılarının ilahi adalet ve sonsuz iyilik perspektifinde telafi edileceğini ileri sürerek, varoluşsal ve ahlaki sorunlara manevi bir çözüm imkânı sunar. Mevcut sorunsalı manevi danışmanlık ve rehberlik bağlamında ele aldığımızda ise kötülüğün anlamlandırılabilmesi için öncelikle danışanın Tanrı imgesinin dikkatle incelenmesi gerektiği görülür. Zira cezalandırıcı özellikleriyle zihinde şekillenmiş bir Tanrı imgesi üzerinden kötülüğü değerlendirmek ile iyileştirici, destekleyici ve yoldaş olarak algılanan bir Tanrı imgesi üzerinden kötülüğü değerlendirmek birbirinden oldukça farklı sonuçlar doğurur. Eğer danışan Tanrı'yı yalnızca iyilikle özdeşleştiriyorsa, kötülükleri insanın sınırlı doğasına veya maddenin kusurlu yapısına atfetme eğilimi gösterir. Böyle bir durumda danışan, yaşadığı olumsuzlukları imanındaki eksiklik nedeniyle maruz kaldığı bir ceza, inancının sınanması ya da Tanrı tarafından gönderilen bir uyarı olarak yorumlayabilir. Dolayısıyla danışanın Tanrı algısı, kötülük problemini nasıl anlamlandıracağını şekillendiren temel faktörlerden biridir.

Acı çekmenin pozitif bir değeri olabilir mi? Ahiret inancı birey açısından bir tür sağaltıcı işlev görebilir mi? İyi insanlar neden kötülüklerle karşılaşmak zorunda kalır? gibi sorular, kötülük probleminin kapsamına dâhil olup manevi danışmanlık ve rehberlik sürecinde karşılaşılabilecek muhtemel sorular arasındadır. Dünyadaki kötülükleri anlamlandıramayan bir danışanın bu tür soruları gündeme taşıması, çoğu zaman danışman için de kesin bir yanıtı bulunmamış sorun alanlarına işaret eder. Böyle durumlarda manevi danışmanın entelektüel düzeyde açıklamalara girişmesinden ziyade, susma hakkını kullanarak danışanla duygudaşlık içinde bir yol arkadaşlığı sergilemesi daha uygun olabilir. Çünkü burada önemli olan danışanın kendisine eşlik eden bir manevi destek mekanizmasının varlığını deneyimlemesidir.

Kötülük problemine dair geliştirilen felsefi ve teolojik yaklaşımlar, sadece manevi danışmanlara değil; sağlık çalışanlarına, din görevlilerine ve bireylerin ruhsal sıkıntılarını dinlemekle sorumlu olan herkese rehberlik edebilecek niteliktedir. Zira dini ve felsefi gelenekler, tarih boyunca bu varoluşsal soruna çeşitli yaklaşımlarla yanıt verme çabası içinde olmuşlardır. Günümüz manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında da teistik açıklamaların, danışanın yaşadığı zorlukları anlamlandırmasına ve bunlarla baş edebilmesine önemli ölçüde katkı sağlayabileceği

görülmektedir (Currier, 2017: 286-296). Örneğin; kötülük olarak nitelendirilebilecek pek çok hastalığın bir imtihan vesilesi olarak görülmesi ya da bireyi erdemli bir yaşama yönlendiren bir araç şeklinde değerlendirilmesi, manevi yönelimleri güçlü olan danışanlar için teselli edici olabilir. Yeryüzünde karşılaştığı kötülükleri ve acıları anlamlandırmaya çalışan birey, mevcut teodiselere başvurarak kendisini tatmin eden bir açıklama bulabilir ve acıya ilişkin bakış açısını yeniden şekillendirebilir.

İslami teodiselerde de bu doğrultuda, dünyada yaşanan zorlukların ve felaketlerin imtihan niteliği taşıdığı, Tanrı tarafından eğitici bir amaçla gönderildiği ya da insanın cüz'î iradesini yanlış kullanmasının sonucu olduğu ifade edilir. Bunun yanı sıra kötülüğün, insanı disipline etmek ve ruhen olgunlaştırmak için araçsallaştırıldığı yönünde yaklaşımlar da mevcuttur. Bu açıklamaların tamamı esasen bir öte dünya inancına dayandırılır. Kötülüğün arızî bir nitelik taşıması, nicelik olarak iyiliğe göre azlığı, maddenin eksikliğiyle ilişkilendirilmesi ve kötülükleri anlamlandırma noktasında insan iradesinin sınırlılığı; kötülüğün evrendeki düzenin tamamlayıcı bir unsuru şeklinde görülmesine zemin hazırlar. Tüm bu yaklaşımlar, Tanrı'nın iradesinin tam anlamıyla bilinmeyeceği kabulü çerçevesinde temellendirilir (Yaran, 1997: 133-153). Tüm bu felsefi açıklamalar, danışmanlık ilişkisinde diyalojik süreçte aktif biçimde kullanılarak danışanın acı deneyimlerini yeniden anlamlandırmasına yardımcı olabilir

Manevi danışmanlık ve rehberlik bağlamında teodiseler, danışanın yaşadığı acıları yalnızca olumsuz bir tecrübe olarak değil, aynı zamanda kişisel gelişim ve manevi olgunlaşma sürecine katkı sağlayabilecek bir imkân olarak görmesine yardımcı olabilir. Yaşanan acıların bir anlamı olduğu düşüncesi, danışanın kendi sıkıntılarına daha akılcı yaklaşmasına, mevcut durumunu daha kötü olasılıklarla kıyaslayarak şükür duygusunu derinleştirmesine katkı sağlayabilir. Bu çerçevede manevi danışmanlıkta geliştirilmek istenen aktif sabır anlayışı, bitmek bilmeyen zorluklarla yüzleşen ve sonunda Tanrı'ya "Şüphesiz ki dert gelip beni buldu, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin" (Enbiya 21/83-84) diye niyaz eden Eyüp peygamber örneği üzerinden somutlaştırılabilir.

Çeşitli teodiselerden verilen örnekler göstermektedir ki, kötülüklerin anlamlandırılmasına yönelik girişimler manevi danışmanlığın teorik temelleriyle doğrudan uyumludur. Bu nedenle, manevi danışmanların hem felsefi hem de dini literatüre hâkim olmaları; yani her iki alanda da yetkinlik kazanmaları önem arz eder. Zira kötülük problemine ilişkin yalnızca rasyonel boyutta sunulan felsefi açıklamalar, yoğun acı içindeki bir danışan için kimi zaman soyut, mesafeli ve tatmin edici olmayan bir gö-

rünüm arz edebilir. Öte yandan, meseleye felsefi zemini dikkate almaksızın yalnızca duygusal düzeyde dini telkinlerle yaklaşmak da danışan açısından eksik veya yüzeysel bulunabilir. Dolayısıyla danışmanın her iki kaynağı da dikkate alan dengeli bir yaklaşım benimsemesi, daha nitelikli bir danışmanlık ilişkisi kurulmasına katkıda bulunur. Böylelikle danışmanlık sürecinde acı, kayıp ve felaketlerle yüzleşen bireylere daha anlamlı, kapsayıcı ve iyileştirici bir rehberlik sunmak mümkün olabilir (Güvenç, 2024).

S o n u ç

Bu makale, manevi danışmanlık ve rehberliğin yalnızca dinî veya psikolojik temellere dayalı bir alan olmadığını; aynı zamanda felsefi bir düşünme biçimi ve varoluşsal derinlik gerektiren bir disiplin olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmada görüldüğü üzere, Antik Yunan'dan İslam düşüncesine, oradan modern felsefi yönelimlere uzanan geniş bir düşünce çizgisi, insanın kendilik bilinci, anlam arayışı, acı ve ölüm karşısındaki tutumları üzerine zengin bir referans alanı sunmaktadır. Bu birikim, manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde yalnızca teolojik dayanakların değil, aynı zamanda epistemolojik ve aksiyolojik temellerin de dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Felsefi temellerin bu alana sağladığı en önemli katkı, danışmanın ve danışanın dünyayı anlamlandırma biçimini derinleştirmesidir. Çünkü felsefe, anlamın sadece dinî ya da psikolojik süreçlerle değil, bilme, sorgulama ve varoluş üzerine düşünme eylemleriyle de inşa edildiğini hatırlatır. Manevi danışman, bu perspektiften bakıldığında, salt bir “yardım eden” değil, danışanın anlam üretim sürecinde yol arkadaşlığı yapan bir “varlık yorumcusu” konumuna yükselir. Bu durum, manevi danışmanlık ve rehberlik pratiğinde kavramsal ve etik farkındalığın güçlenmesine, terapötik ilişkinin diyalog merkezli bir yapıya evrilmesine ve danışanın yaşadığı krizin sadece psikolojik değil, ontolojik bir derinlikte ele alınmasına zemin hazırlar.

Felsefi düşünme biçimi, manevi danışmanlara kullanılan yöntem ve teknikleri eleştirel bir süzgeçten geçirme imkânı tanır. Bu süreçte kullanılan yaklaşım ve tekniklerin sınırları, imkânları ve amaçları yeniden düşünülür; böylece yöntem, yalnızca bir araç değil, etik sorumlulukla temellendirilmiş bir anlam pratiği haline gelir. Bu yönüyle felsefi bakış, manevi danışmanlık ve rehberlikte bilgi, değer ve anlamın birbirinden kopuk değil, bütünlük bir epistemik alan oluşturduğunu göstermektedir.

Bu makale, Türkiye bağlamında da önemli bir açılım sunmaktadır. Çünkü Batı merkezli danışmanlık modelleri, bireyselci paradigmlar üzerine inşa edilirken, İslam düşüncesinden beslenen manevi danışmanlık ve rehberlik yaklaşımı, bireyi toplumsal, ahlaki ve metafizik bir bütün içinde kavrar. Dolayısıyla felsefi temellerin sistematik biçimde ele alınması, hem yerli kültürün hem de İslam ahlak düşüncesinin danışmanlık süreçlerine entegre edilmesi bakımından stratejik bir önem taşımaktadır.

Buradan hareketle, manevi danışmanlık ve rehberliğin felsefi temellerinin derinleştirilmesi, alanın teorik yapısının güçlenmesine katkı sağlayacağı gibi, pratikte karşılaşılan etik, kültürel ve metodolojik sorunlara da yeni çözüm yolları sunacaktır. Özellikle epistemoloji, etik, fenomenoloji ve hermenötik gibi felsefe alt disiplinlerinin, danışmanlık süreçlerine daha doğrudan entegre edilmesiyle, hem danışanın anlam dünyası hem de danışmanın profesyonel refleksiyonu zenginleşecektir.

Gelecek çalışmaların, farklı felsefi ekollerin (örneğin Stoacılık, varoluşçuluk, fenomenoloji, İslam ahlak felsefesi) danışmanlık süreçlerine katkılarını karşılaştırmalı biçimde incelemesi, disiplinlerarası literatürü derinleştirecek ve Türkiye’de manevi danışmanlık ve rehberlik alanının entelektüel zeminini güçlendirebilir. Bu çerçevede manevi danışmanlık ve rehberlik, sadece ruhsal destek sunan bir alan değil; insanın anlam, değer ve hakikat arayışına eşlik eden bütüncül bir felsefi terapi biçimi olarak da yeniden yorumlanabilir. Bu yaklaşım, danışmanlık sürecini problem çözmenin ötesine taşıyarak varoluşsal ve etik yönelimleri merkeze alan bir anlam inşası alanı hâline getirebilir. Ayrıca felsefi geleneklerle kurulan sistematik bağ, alanın kuramsal tutarlılığını ve bilimsel derinliğini artırabilir. Bu yönüyle manevi danışmanlık ve rehberlik, disiplinlerarası bir perspektifle daha kapsayıcı bir kuramsal ufka kavuşabilir.

Konuya ilişkin şu önerilerde bulunulabilir:

- (i) Manevi danışmanlık ve rehberlik süreçlerine epistemoloji, etik, fenomenoloji ve hermenötik gibi felsefi alt disiplinler entegre edilmelidir.
- (ii) İslam ahlak metafiziği, tasavvuf psikolojisi ve klasik hikmet geleneği, alanın yerli teorik zeminini güçlendirecek biçimde merkeze alınmalıdır.
- (iii) Manevi danışmanların kendi varoluş ve anlam dünyalarına yönelik felsefi refleksiyon geliştirmeleri teşvik edilmelidir.
- (iv) Lisansüstü programlarda “felsefi psikoloji”, “ahlak felsefesi” ve “din felsefesi” içeriklerine daha fazla yer verilmelidir.
- (v) Felsefe, psikoloji, teoloji ve sosyal hizmet alanlarını buluşturan disiplinlerarası araştırma grupları oluşturulmalıdır.

**Beyanlar ve Bildirimler | Statements & Declarations –
Etik Onay | Ethical Approval**

Bu çalışma etik onay gerektirmemektedir.
This study does not require ethical approval.

Araştırma Etiği Beyanı | Research Ethics Statement

Bu çalışma, uluslararası akademik etik ilkelerine uygun olarak yürütülmüştür.
This study was conducted in accordance with international academic ethical principles.

Bilgilendirilmiş Onam | Informed Consent

Bu çalışma için bilgilendirilmiş onam gerekli değildir.
Informed consent was not required for this study.

Katılım Onayı | Consent to Participate

Bu çalışma için katılım onayı gerekli değildir.
Consent to participate was not required for this study.

Yayın Onayı | Consent for Publication

Yazar(lar), bu makalenin yayınlanmasına tam onay vermektedir.
The author(s) give their full consent for the publication of this article in its current form.

Çıkar Çatışması | Conflict of Interest

Yazar(lar), bu makalenin araştırma, yazarlık ve/veya yayını ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.
The author(s) declare no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Rekabetçi Çıkarlar | Competing Interests

Yazar(lar), bu araştırmaya ilişkin herhangi bir rekabetçi menfaatlerinin bulunmadığını belirtir.
The author(s) declare that they have no competing interests.

Şeffaflık Beyanı | Transparency Statement

Yazar(lar), çalışmanın tüm aşamalarında şeffaflık ilkesine bağlı kalmışlardır.
The author(s) confirm that transparency principles were followed at all stages of this research.

Finansman | Funding

Bu çalışma herhangi bir finansal destek almamıştır.
This research received no financial support.

Veri Paylaşımı ve Erişilebilirlik | Data Availability & Accessibility

Bu çalışmada veri paylaşımı mevcut değildir.
Data sharing is not available for this study.

Yazar Katkıları | Author Contributions

Kavramsallaştırma: EG; Literatür Taraması: EG; Veri Toplama: EG Veri Analizi: EG; Yazım – Taslak: EG; Yazım – Gözden Geçirme – Düzenleme: EG. Conceptualization: EG; Literature Review: EG; Data Collection: EG; Data Analysis: EG; Writing – Draft: EG; Writing – Review – Editing: EG.

Özgünlük Beyanı | Statement of Originality

Bu makale, yazarın Bursa Uludağ Üniversitesi'nde tamamladığı “Manevi Danışmanlığın Felsefi Temelleri” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

This article is derived from the author’s doctoral dissertation titled “The Philosophical Foundations of Spiritual Counseling,” completed at Bursa Uludağ University.

Çalışma Sınırlılıkları | Study Limitations

Bu araştırmanın bazı metodolojik sınırlılıkları bulunmaktadır ve gelecekteki çalışmalar için öneriler içermektedir.

This study has some methodological limitations and provides recommendations for future research.

Açık Bilim Beyanı | Open Science Statement

Bu çalışma, açık bilim ilkelerine uygun olarak yürütülmüş ve verilerin paylaşımı araştırma etik kuralları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

This study was conducted in compliance with open science principles, and data sharing has been evaluated within the framework of research ethics guidelines.

Erişim Politikası | Access Policy

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı altında yayınlanmıştır.

This article is published under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license.

Telif Hakkı ve Lisans | Copyright & License

Yazar(lar), makalenin telif hakkını elinde tutar ve CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayınlanmasını kabul eder.

Author(s) retain the copyright of their work, which is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license.

Teşekkür | Acknowledgements

Bu makalenin hazırlanma sürecinde değerli katkı ve desteklerini esirgemeyen kıymetli akademik danışmanım Prof. Dr. Mustafa Koç’a içten teşekkür ederim. I sincerely thank my esteemed academic supervisor, Prof. Dr. Mustafa Koç, for his invaluable guidance and support throughout the preparation of this article.

Kaynaklar

- Allport, G. W. (2004). *Birey ve dini* (çev. B. Sambur). Elis Yayınları.
- Apak, H. (2018). Dindarlığın bir boyutu olarak maneviyat. [içinde] M. N. Doru & Ö. Bozkurt (ed.), *Din bilimleri: Klasik sorunlar – güncel tartışmalar* (ss. 365–378). Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.
- Aristoteles. (2014). *Nikhomakhos'a etik* (çev. Z. Özcan). Sentez Yayıncılık.
- Aristoteles. (2017). *Politika* (çev. F. Akderin). Say Yayınları.
- Aurelius, M. (2018). *Kendime düşünceler* (çev. Y. E. Ceren). Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Ayten, A., vd. (ed.). (2016). *Manevi danışmanlık ve rehberlik-1*. Dem Yayınları.
- Baş, S. (2017). Manevi danışmanlıkta duanın bir destekleme metodu olarak kullanımı. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52, 161–198.
- Bauman, Z., & Lyon, D. (2013). *Akışkan gözetim* (çev. E. Yılmaz). Ayrıntı Yayınları.
- Belhi, E. Z. (2012). *Beden ve ruh sağlığı* (çev. N. Okuyucu & Z. Tiryaki). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Berkeley, G. (1996). *İnsan bilgisinin ilkeleri üzerine* (çev. H. Tuna). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Catherine, D., vd. (2001). *Zamanların sonu üzerine söyleşiler* (çev. N. K. Sevil). Yapı Kredi Yayınları.
- Cevizci, A. (1996). *Felsefe sözlüğü*. Ekin Yayıncılık.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe sözlüğü*. Paradigma Yayınları.
- Currier, J. M. (2017). Theodicies and professional quality of life in a nationally representative sample of chaplains in the veterans health administration. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 45(4), 286–296.
- Eflatun. (1973). *1. Alkibiades*. (çev. İ. Şahinbaş). Hürriyet Yayınları.
- Ekşi, H. (Ed.). (2017). *Psikoterapi ve psikolojik danışmada maneviyat*. Kaknüs Yayınları.
- Elias, J. L. (2006). Ancient philosophy and religious education: Education as initiation into a way of life. [içinde] M. Souza vd. (ed.), *International handbook of the religious, moral and spiritual dimensions in education* (ss. 9–21). Springer.
- Ellmann. (2009). Yönetim kurulu toplantı odasında manevi rehberlik (çev. Ö. Çolakoğlu). [içinde] R. Frager (ed.), *Manevi rehberlik ve ben ötesi psikolojisi üzerine paylaşımlar* (ss. 195–201). Kaknüs Yayınları.
- Esed, M. (2009). *Kuran-ı Kerim meali*. (çev. C. Koytak & A. Ertürk). İşaret Yayınları.

- Gürsoy, K. (2008). *Etik ve tasavvuf*. Sufi Kitap.
- Güvenç, E. (2024). *Manevi danışmanlığın felsefi temelleri*. Eski Yeni Yayınları.
- Hadot, P. (2012). *Ruhani alıştırmalar ve antik felsefe* (çev. K. Gürkan). Pinhan Yayıncılık.
- Hadot, P. (2017). *İlkçağ felsefesi nedir?* (çev. M. Cedden). Dost Kitabevi.
- Hugo, V. (2017). *Bir idam mahkûmunun son günü* (çev. V. Yalçıntoklu). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Huxley, A. (2014). *Kadim felsefe* (çev. M. Yetkin). İthaki Yayınları.
- İbn Hazm. (2015). *Ahlak ve davranış tarzları: Nefislerdeki ahlaki hastalıkların tedavisi* (çev. M. Çağrıçı). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karagül, A. (2012). Manevi bakım: Anlamı, önemi, yöntemi ve eğitimi (Hollanda örneği). *Dini Araştırmalar*, 15(40), 5–27.
- Kierkegaard, S. (2016). *Tanrı'ya ihtiyaç duymak* (çev. Z. Yeter). Fabula Kitap.
- Kindi. (2017). *Üzüntüden kurtulma yolları* (çev. M. Çağrıçı). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kitab-ı Mukaddes*. (1969). Kitabı Mukaddes Şirketi.
- Koç, M. (2016). *Manevi-(Psikolojik) danışmanlık Müslüman-Türk diasporası örneği*. Emin Yayınları.
- Lahav, R. (1996). What is philosophical in philosophical counselling. *Journal of Applied Philosophy*, 13(3), 259–278.
- Mehmedoğlu, A. U. (2011). *Tanrı'yı tasavvur etmek*. Çamlıca Yayınları.
- Mevlana. (2007). *Divan-ı Kebir* (çev. A. Gölpınarlı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mounier, E. (1986). *Varoluş felsefelerine giriş* (çev. S. R. Kırkoğlu). Alan Yayıncılık.
- Niedzwiecki, H. (2011). *Ben özelim! Bireylik nasıl yeni konformizm hâline geldi?* (çev. S. Erduman). Ayrıntı Yayınları.
- Platon. (1986). *Diyaloglar 2*. (çev. T. Gökçöl). Remzi Kitabevi.
- Platon. (2006). *Şölen*. (çev. S. Eyüboğlu. & A. Erhat). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Platon. (2007). *Yasalar*. (çev. C. Şentuna & S. Babür). Kabalıcı Yayınları.
- Platon. (2011). *Lakbes*. (çev. F. Akderin). Say Yayınları.
- Platon. (2017). *Phaidros*. (çev. F. Akderin). Say Yayınları.
- Râzi, E. B. (2008). *Et-tıbbu'r-ruhani* (çev. H. Kahraman). İz Yayıncılık.
- Rogers, C. (2012). *Yarının insanı* (çev. F. C. Dansuk). Okyanus Yayınları.

Seyyar, A. (2015). *Tasavvufi sosyal hizmet: Sufülerin manevi terapi yöntemleri*. Rağbet Yayınları.

Söylev, Ö. F. (2014). Türkiye’de dini danışma ve rehberlik alanları, imkânları ve yöntemleri [Doktora tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Still, A., & Dryden, W. (1999). The place of rationality in Stoicism and REBT. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 17(3), 143–164.

Şenel, A. (2014). *Kemirgenlerden süriingenlere insanlık tarihi*. İmge Kitabevi.

Uğurlu, H. S. (2021). Yüksek din öğretiminde uzmanlaşma eğitimi: Farklı ülkelerin dini danışmanlık eğitim örnekleri üzerinden bakış açısı odaklı bir değerlendirme. *Journal of Islamic Research*, 32(2), 387–409.

Yaran, C. S. (1997). *Kötülük ve teodise*. Vadi Yayınları.

Yıldırım, A. (2016). Postmodern insanın Tanrı anlayışı. *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 47–54.

